

LUNDS
UNIVERSITET

”Visa mig hur du bygger och jag ska säga dig vem du är”

En analys över 1500-talets högstatusbyggnader och dess val
av positionering längs Malmös medeltida huvudgata.

ELINOR V. MORGE

ARKH:04

KANDIDATUPPSATS I HISTORISK ARKEOLOGI

HÖSTTERMINEN 2016

INSTITUTIONEN FÖR ARKEOLOGI OCH ANTIKENS HISTORIA

LUNDS UNIVERSITET

HANDLEDARE: KENTH HANSEN

EXAMINATOR: MARTIN HANSSON

Huvudtiteln är ett översatt citat av Christian Morgenstern 1871-1914

Till min älskade kusin.

oktober 1990 – september 2016

TACK till:

Daniel Cordes på restaurang Thott & till Bengt Runner på Kockums personalstiftelse i Jörgen Kocks hus: tack för en informativ, entusiastisk och lärorik rundvisning i byggnaden.

Min handledare Kenth Hansen för långa och innehållsrika mail och diskussioner under arbetets gång.

Abstract

Morge, V., E. 2016. *“Show me how you build, and I’ll tell you who you are”*: an analysis of high status buildings and their choice of positioning along the main medieval road of Malmo.

It is my belief that one must understand a city’s history to understand its present. A town should be seen as an ongoing process, and its streets, blocks and architecture is to be seen as important actor in the course of events. A building is in many ways an expression of personality and sociality, and each new resident is a major player in its development and appearance. The ongoing process. To understand the building in the present, one must understand its past.

The aim of this study is to gain a better understanding of the town of Malmo during the 1500s, by analysing some components that are left today: the architecture. The material consists of three randomly selected upper-class buildings from the 1500s. The house of Rosenvinge, Jörgen Kocks residence and the house of Thott. The premise of the thesis was that by using building-archaeological techniques and observations, historical maps –and sources regarding the resident’s social background, to gain a wider understanding of the buildings physical existence. Why did they choose to settle along the main street, and is it possible to answer the questions by studying the remaining buildings in relation to: the resident’s historical background, the house’s physical location, and the buildings remaining interior and exterior architectural features?

The study has shown that it is possible to answer these types of questions by using building-archaeological observations, historical maps and sources, and by studying their architectural features. The end result shows different reasons for the resident’s choice of location. To broaden the end result and to gain a wider understanding for the upper-class as a whole the analytical material should be furtherly defined, and put in to perspective with the lower classes housing culture.

Key words: *Malmo, aristocracy, post-medieval, renaissance, early modern, historical buildings, urban archaeology*

1. INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Avgränsning	6
1.3 Material & metod	7
1.4 Terminologi: ett förtydligande av överklassbegreppet.....	9
2. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING	9
2.1 Forskningshistorik & arkeologi: Malmö	9
2.2 Forskningsläge.....	10
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	12
4. BAKGRUND: STADEN	13
4.1 Malmö	13
4.1.1 Fornlämningsområde och topografisk redogörelse	13
4.1.2 Den gamla staden	14
4.1.3 Kvarteren kring huvudgatan	14
4.1.4 ”Then lange Adelgade”	16
5. MATERIAL	16
5.1 ROSENVINGESKA HUSET.....	17
5.1.1 Byggnadsbeskrivning	17
5.1.2 Planlösning och interiör.....	19
5.1.3 Sammanfattande diskussion och vidare tolkning	20
5.2 JÖRGEN KOCKS HUS	22
5.2.1 Byggnadsbeskrivning	23
5.2.2 Planlösning och interiör.....	25
5.2.3 Sammanfattande diskussion & vidare tolkning	28
5.3 THOTTSKA HUSET	30
5.3.1 Byggnadsbeskrivning	31
5.3.2 Planlösning och interiör.....	32
5.3.3 Sammanfattande diskussion och vidare tolkning	33
6. ANALYS	34
7. AVSLUTNING	38
7.1 Sammanfattning.....	38
7.2 Slutsats	40
Referenser	41
Litteratur	41
Elektroniska källor	43
Figurer	43

1. INLEDNING

Vad är en stad? Vad kan en byggnad säga? Skillnaden mellan centralort och tätort diskuteras i samband med projektet Medeltidsstaden av Hans Andersson år 1990. Problemet behandlas utifrån den kulturgeografiska diskussionen, där kriterierna till stor del överensstämmer för de båda. Nämligen: en strategiskt placerad plats med politiska, kyrkliga och rättsliga funktioner. Platsen skall även inneha handels och hantverksfunktioner. Skillnaden mellan de två sker via en förtätning av bebyggelse, en diversitet bland platsens etablerade verksamheter samt förekomsten av ett flertal olika yrkeskategorier (Andersson 1990, s. 6). Enligt Nationalencyklopedin kännetecknas staden av ett geografiskt område, innehavande av en viss typ av rättslig status och/eller maktanvändning (ne.se u.å). Givetvis varierar även synen på stadsbegreppets innebörd utifrån vilken infallsvinkel eller ur vilket perspektiv man utgår ifrån. Malmö har varit en etablerad handelsstad i flertalet hundra år, men hur kan man nå en djupare förståelse för dess utseende och existens utifrån det som idag finns kvar? Sådant som gatunät, gatunamn och bebyggelse har ofta tillkommit och utplacrats under långa tidsperioder genom stadens kronologiska utveckling. Genom att identifiera en del av dessa skeenden kan man öka sin syn och förståelse för det som idag finns kvar, och möjligen även vinna förståelse för det som komma skall.

Enligt min mening bör staden i första hand betraktas utifrån de levda rummen. De rum som formas genom olika sociala handlingar. Stadens byggnader bör ses på som kvarstående uttryck för just sådana sociala och kulturella handlingar (Larsson 2006, s. 276). Utan invånare finns ingen stad, och utan bebyggelse finns inga invånare. Bebyggelsen blir således en viktig aktör i sammanhanget. Staden bör betraktas som ett dynamiskt fenomen som ursprungligen uppkommit genom dess topografiska förutsättningar och som med hjälp av en mänsklig hand är en del av en ständigt gående process. Byggnaden bör ses på som ett dynamiskt fenomen, som en del av en ständigt gående process. Processen startar då den första grundstenen läggs, tills byggnaden står klar, byter ägare, byggs om, restaureras, och slutligen rivs. Så för att förstå stadens existens måste man förstå dess historia. För att förstå en byggnads existens måste man förstå dess historia. Genom studiet av äldre bebyggelse kan man således närma sig en vidare förståelse för staden i stort.

Det finns idag ett stort nätverk av människor som intresserar sig för Malmö stads historia. Tillsammans hjälps de åt med att bidra till en ökad kunskap och förståelse för staden och dess ursprung utifrån olika tidsperioder. Denna undersökning, tillsammans med föregående -och framtida arbeten hoppas jag kunna bli mina.

1.1 Syfte och frågeställning

Strax invid kusten, längs Malmös medeltida huvudgata lät stadens rikaste och mäktigaste invånare uppföra sina stora stadsgårdar och pampiga, påkostade bostäder. Flera, vilka har överlevt till idag ger oss en ständig påminnelse av det som en gång varit. Byggnaderna och gatan ligger där de ligger, det är en allmän vetskap för de flesta Malmöiter, men varför ser de ut som de gör och framförallt: Varför valde man att anlägga sin bostad på just denna plats? Studien syftar till att få en ökad förståelse för 1500-talets Malmö, med utgångspunkt från de ”övre” klassernas bostäder längs stadens medeltida huvudgata. Att studera de byggnader som ännu finns bevarade utgör en lämplig utgångspunkt för ytterligare diskussion angående tidigare samhällens syn på gott leverne i förhållande till hus och hem. Dock har samtliga kvarvarande senmedeltida och tidigmoderna byggnader i Malmö genomgått flertalet

ombyggnationer och kraftiga restaurationer, därför bör en sådan analys utföras med försiktighet (Svart Kristiansen 2014, s. 151).

Längs Malmös forna huvudgata lät medborgare av stadens övre samhällsstånd anlägga sina korsvirkesgårdar och påkostade tegelhus. Nedan, och längs samma sträcka, bosatte sig handelsmän och hantverkare i mindre stenbodas. Med andra ord levde och verkade människor från olika sociala tillhörigheter tätt inpå varandra, vilket gör frågan än mer intressant och aktuell. Det segregerade samhälle som vi till stor del lever i idag, har möjligen inte existerat på samma sätt i det senmedeltida – tidigmoderna Malmö. Alternativt har den dåtida bilden av ett segregerat samhälle tagit sig uttryck på helt andra sätt än det vi idag är vana vid. Förslagsvis genom sådant som arkitektoniska detaljer och val av bostadens placering i förhållande till stadens centrala delar. Med detta i åtanke kommer undersökningen fokusera på husen som en del av ett större perspektiv, som spelare eller aktörer i staden och analysmaterialet kommer bearbetas utifrån följande frågeställning: Varför valde stadens rikaste och mäktigaste invånare att bosätta sig längs den dåvarande huvudgatan? Inget av husen är det andra likt, vilket möjligen även kan vittna om de boendes kollektiva och/eller individuella syfte med att anlägga sin bostad på just denna plats. Till ovanstående frågor kommer därför följande hypoteser att beprövas:

- Personer ur stadens ”övre” samhällsklasser har valt att placera sina bostäder längs stadens huvudgata på grund av *praktiska skäl*, det vill säga tillgänglighet till allmänna platser så som kyrka, torg och tingsplats.
- Personer ur stadens ”övre” samhällsklasser har valt att placera sina bostäder längs stadens huvudgata på grund av *strategiska skäl*, det vill säga att bibehålla kontroll över närliggande hamn och handelsplatser.
- Personer ur stadens ”övre” samhällsklasser har valt att placera sina bostäder längs stadens huvudgata med anledning av att skapa en *kollektiv gemenskap*. Genom att bosätta sig centralt och nära inpå personer ur andra samhällsklasser skapas en samhörighet i staden.

Alltså:

- Varför valde stadens rikaste och mäktigaste invånare att bosätta sig längs den dåvarande huvudgatan?

Och kan man närma sig svaret genom att närmre studera de kvarstående byggnaderna i förhållande till:

- De boendes historiska bakgrund
- Husens fysiska placering i förhållande till den dåvarande staden
- Byggnadens kvarvarande interiöra och exteriöra byggnadsdetaljer

1.2 Avgränsning

Undersökningen kommer fokuseras till platsen för den medeltida staden (fig. 1) och området längs dess forna huvudgata, idag Västergatan-Adelgatan-Östergatan. Då arbetet syftar till de övre klassernas närvaro och anledningar att bosätta sig längs den aktuella gatsträckningen har tre stadsgårdar med snarlik datering valts ut som utgångspunkt för studien. Samtliga gårdar kan kopplas till kända aktörer inom stadens översta klasser. Kronologiskt kommer uppsatsen behandla tiden för att de aktuella gårdarna uppförs under 1500-talet. Byggnaderna som studeras är Jörgen Kocks hus i tegel från 1525, det Rosenvingeska huset i tegel från 1534

samt det Thottska korsvirkeshuset från 1558. Vidare kommer husen att sättas i perspektiv till den dåtida stadens allmänna och centrala platser, så som kyrka, torg, hamn och handelsplats.

Fig. 1. "Den gamla staden" i Malmö. Området innanför rödmarkeringen utgörs av den medeltida staden och den s.k. "nya staden" längst i öster, som tillkom under 1800-talet. Området för den medeltida huvudgatan har rödmarkerats av förf. (google.se/maps u.å).

1.3 Material & metod

Renässansen framhävs ofta som den tidsperiod då den västerländska synen på individen formades och utvecklades. Skillnaden mellan de olika samhällsklasserna och dess respektive plikter, rättigheter och privilegier skiljde sig avsevärt från varandra (Magnusson Staaf och Rejnert 1999, s. 28). Dock finns det indikationer på att de olika grupperna haft en allmän strävan efter liknande förhållanden angående hemmets fysiska utseende, och det är uppenbart att en borgerlig och kristen ideologi använts som ett gemensamt samhällsideal (Svart Kristiansen 2014, s. 159). En sådan företeelse bör förvisso inte vara speciellt förvånande. Gemensamma ideal för både stil och personligt leverne borde kanske istället betraktas som ett typiskt mänskligt beteende. 1500-talets religiösa och hierarkiska samhällsuppbyggnad kom även att ta uttryck i byggnadernas fysiska utseende. Sådant som arkitektoniska detaljer, både exteriört och interiört tycks varit ett vanligt sätt att uttrycka sin sociala status på. Samhällets mest förmögna invånare prydde ofta sina stora stenhus med arkitektoniska element som flera fall kan jämföras med byggnadsdetaljer i kyrkoarkitekturen. Även arkitektoniska detaljer på de övre klassernas korsvirkesbyggnader uppvisar ett formspråk motsvarande det i samtida kyrkor. Skriftliga källor bekräftar dock att hemmens interiör har ansetts minst lika viktigt som de exteriöra byggnadsdetaljerna (Bager 1971, s. 280; Svart Kristiansen 2014, s. 154ff). Med detta i åtanke måste man vara väl medveten om att en stor del av hemmets ursprungliga utseende, och till viss del, även sociala betydelse idag inte går att utröna. Man måste därför använda sig av de få spår som finns kvar i form av interiöra utsmyckningar och detaljer, så som till exempel spår av värmekällor, kalkmålningar och ursprungliga rumsindelningar. För att förtydliga studiens utgångspunkt, kopplat till ovanstående diskussion: det som i

undersökningen analyseras är ett hus, en fysisk byggnad och inte längre någons hem. Ett hem innefattar lukt, möbler, familj, känsla och personliga inredningsdetaljer. Något som vi inte idag kan nå genom historiska eller arkeologiska undersökningar.

Undersökningens analysmaterial består av tre högstatusbyggnader från 1500-talets Malmö. Urvalet utfördes slumpmässigt, men utifrån gemensamma nämnare såsom liknande datering, placering samt möjligheten att återkoppla till personen bakom byggnadens uppförande. Det Thottska korsvirkeshuset skiljer sig från de övriga två i form av byggnadsmaterial och bevarandegrad, samt fysisk placering i staden. Ett medvetet val för att utvidga analysmaterialet och möjligen även det slutgiltiga resultatet. Huset är även det yngsta av de tre, vilket skulle komma att spela en betydande roll i den slutgiltiga tolkningen. För att få en bredare förståelse för var byggnad och dess respektive placering i den forna staden presenteras i nedanstående kapitel grundläggande information angående platsen kring och invid den medeltida huvudgatan. I analysen kommer vardera byggnad att presenteras separat utifrån byggnadsarkeologiska iakttagelser, placering i den forna staden, samt de boendes historiska bakgrund och sociala status. Ovanstående hypoteser kommer sedan att diskuteras i ett sammanfattande och tolkande kapitel.

Utifrån byggnadsarkeologiska iakttagelser ämnar jag att göra spridningsanalyser över de byggnadsdetaljer som kan kopplas till – eller förväntas av ett ”överklassens hem”. Vidare kommer ett försök till att utläsa olika sociala konstruktioner att göras. Denna metod används för att vidareutveckla förståelsen för respektive byggnads fysiska utseende och för att vidare bilda en uppfattning angående hur den ursprungligen kan ha använts. Metoden anses kunna bidra till ytterligare klarhet i frågan angående byggnadens placering. Genom komparativa studier, byggnaderna emellan, kommer skillnader och likheter i byggnadssätt, exteriöra och interiöra element förenkla tolkningsmöjligheterna för att utröna de boendes individuella och/eller kollektiva syfte till bostadens placering.

Studiematerialet består huvudsakligen av skriftliga källor i form av böcker, artiklar, rapporter och antologier som berör ämnet. Historiska kartor kommer användas för att placera byggnaderna i förhållande till den dåtida staden. Den senmedeltida – tidigmoderna stadens allmänna platser så som kyrkliga institutioner, torg, handelsplatser och hamn kommer identifieras på kartan (fig. 2) för att ytterligare öka förståelsen för var husen låg placerade i förhållande till den dåvarande staden. Med hjälp av personer som idag verkar i det Thottska huset och Jörgen Kocks hus möjliggjordes rundvisningar av byggnaderna. Således bildades även en djupare uppfattning angående respektive byggnads faktiska utseende och volym.

För att få en grundläggande förståelse för staden och dess omfattning läggs grunden i arbetet med hjälp av ”Medeltidsstaden 67” av medeltidsarkeolog Sven Rosborn. Boken kom till som en del av projektet Medeltidsstaden som pågick under mitten av 1970-talet till 1990-talet. Projektet innefattar kartläggningar och sammanställningar av sjuttiosex svenska medeltidsstäder. En stor del av Rosborns tidigare forskning har sammanfattats och vidareutvecklats i boken ”Det medeltida Malmö” som utkom år 2016. Boken har, tillsammans med Medeltidsstaden 67 använts som vidare fördjupning för undersökningens delar angående Malmö stad. Till studien används även publicerade böcker och artiklar av kända stadsarkivarier och historiker som varit framstående för den Malmöitiska forskningen. Däribland Einar Bager, 1887-1990. Som konstnär och malmöhistoriker kan Bager anses som en pionjär inom Malmöforskningen. Bagers samlingar förvaras numer på Malmö stadsarkiv. Till betydelsefulla personer för arbetet och malmöforskningen i stort bör även Anders Ulrik Isberg d.ä. (1826-1900) och Hans Wählin (1864-1948) nämnas.

1.4 Terminologi: ett förtydligande av överklassbegreppet

I undersökningens första skede valdes tre byggnader slumpmässigt ut. Samtliga kunde kopplas till kända aktörer ur samhällets ”övre klasser”. Till en början var dock ännu inte de boendes ”regelrättiga” samhällsstatus känd. Begreppet ”övre klasser” och ”högstatus” användes därför som ett begrepp för den *kollektiva överklassen* och dess palatsliknande byggnader längs den dåvarande huvudgatan. Som undersökningen sedan skulle visa tillhörde samtliga av de boende i analysobjektens byggnader adelsklassen. Dock har ett aktivt beslut tagits om att inte förändra begreppet ”övre” klasser till adelsklasser. Dels för att ta hänsyn till övriga byggnader och dess boende längs gatan, de som inte analyseras i undersökningen. Dessa beboddes av såväl adelsmän, frälset och de rikaste köpmännen och innefattas alltså också av begreppet *den kollektiva överklassen*, eller samhällets ”övre” klasser. Den största anledningen till att jag i undersökningen valt att inte benämna analysobjekten som byggnader tillhörande adelsklassen är på grund av de boendes skilda bakgrunder. Anne Pedersdatter i det Rosenvingeska huset och Jörgen Kock bör räknas till en så kallad ”nyadel”. Jörgen Kock hade heller inte ännu blivit tilldelad sin titel då han lät uppföra sin byggnad. Tage Otesen Thott i det Thottska korsvirkeshuset var infödd i adelsklassen, och bör därför haft andra preferenser och en skild syn på klasstillhörigheten. Det är enligt min uppfattning en relativt stor skillnad på de aktörer som kan kopplas till ”nyadeln” och de som föddes in i klasstillhörigheten. Detta diskuteras vidare i undersökningens analysdel. Således kom begreppet de ”övre” samhällsklasserna att benämna den sociala tillhörigheten för de boende i undersökningens analysobjekt.

2. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

2.1 Forskningshistorik & arkeologi: Malmö

Malmö museers arkeologiska verksamhet grundades år 1907 då museets första heltidstjänsteman anställdes. Tillsammans med Malmö Fornminnesförening (idag Malmö Kulturhistoriska förening) som grundades år 1909, arbetade man aktivt för bevarandet av äldre bebyggelse i staden. Via Malmö Fornminnesförening utsågs även en tjänsteman för dokumentation och bevakning av eventuella medeltida lämningar vid nybyggnationer i staden. Då Fornminnesföreningens tjänstemannaverksamhet upphörde under slutet av 1920-talet upprättade man via Malmö Museer ett mer systematiskt upplagt system gällande dokumentationer och arkeologisk övervakning inom stadsområdet (Rosborn 1984, s. 45; Eriksdotter och Gardelin 1998, s. 30).

Under 1940 – och 50-talen tycks dokumentationsviljan avtagit något och under slutet av 1960-talet skedde en mängd utschaktningar som omfattade merparten av området för Malmös äldsta stadsbebyggelse. 1200-talets stad gick således till stor del förlorad. Det tidigare vacklande intresset för stadens arkeologiska potential och det faktum att stora delen av dess medeltida kulturlager bortschaktats ledde så småningom till en önskan att påverka lagstiftningarna angående Malmös fornminnesområde. Som i ett led av detta byggde man, via Malmö Museer upp en praktik och teori baserad på en medeltidsarkeologisk kunskap. År 1974 trädde den nya lagstiftningen igenom och man förbjöds att utföra några som helst schaktningar inom stadsområdet utan att vetenskapliga undersökningar först utförts. Under en knapp tioårsperiod utförde man, med start år 1974 omkring 160 arkeologiska undersökningar i staden. Flertalet skulle visa sig vara av stort vetenskapligt värde. Med hjälp av dessa kunde Malmöforskningen vidareutvecklas trots tidigare förödande omständigheter. Hela området för Malmös medeltida stadskärna utgörs idag av fornminnesområde RAÄ: Malmö 20:1 (Rosborn

1984, s. 45f; fmis.raa.se u.å).

Trots brister på tidigare arkeologisk dokumentation i kombination med olyckliga bevaringsförhållanden erhåller Malmö stad ett stort antal dokumentariska belägg. En mängd som för en enskild nordisk stad kan betraktas som unik. För tiden före år 1500 finns det cirka 600 bevarade dokument som behandlar staden. De flesta innehåller kvittenser angående försäljningar samt listor över namngivna invånare i staden, men samlingen innehåller även ett 30-tal kungliga brev. Tack vare dessa finns en stor mängd information att hämta beträffande stadens ursprung (Rosborn 1984, s. 9). Således baseras en stor del av Malmöforskningen på litteraturstudier och dokumentstudier i kombination med de undersökningsrapporter som finns tillgängliga.

Utöver samlingen av dokumentariska belägg, erhåller staden ett relativt stort bestånd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Dessvärre har även flertalet av dessa rivits utan att först dokumenteras, något som historiskt sett aktivt har försökt förhindras av bland annat Malmö Fornminnesförening (Eriksdotter och Gardelin 1998, s. 30). Dock har man i somliga fall fått tillgång till byggnader för dokumentation, utförliga beskrivningar och uppmättningsritningar före nedrivning. I flera fall har även byggnadsdelar tillvaratagits, varav de flesta idag förvaras på Malmö Museum. Exempel på byggnader som dokumenterats före nedrivning är Kronomagasinet, Jakob Guldsmeds hus utmed Adelgatan samt flertalet av byggnaderna i det nu rivna kvarteret Lejonet (Bager 1971, s. 295; Eriksdotter och Gardelin 1998, s. 30). Trots flera fall av förödande rivningar av stadens äldre bebyggelse kan man således än idag studera flertalet enskilda byggnader, även om de inte längre existerar i sin fysiska form.

Under 1970-talet accelererade den byggnadsarkeologiska verksamheten i staden, som i ett led av den pågående rivningsvågen. Via Malmö museer anställdes Sven Rosborn som amanuens, med uppdrag att bland annat delta i och medverka under restaureringsarbeten av äldre byggnader. År 1976 ersattes Rosborn av Andes Reinsnert, arkeolog och senare förstaantikvarie med inriktning på bebyggelseantikvariska frågor. Reinsnert har bland annat medverkat under restorationen av det Rosenvingeska huset (Eriksdotter och Gardelin 1998, s. 32f). Malmös byggnadsantikvarieverksamhet samarbetar med Malmö kommun, men har inte alltid getts en tillräcklig ekonomisk möjlighet för att kunna utföra dokumentations- och rapportarbete, bland annat då den största delen av arbetet har bestått av rådgivning i samband med restaureringsarbeten. Ofta har istället information kring undersökningar distribuerats via publikationer istället för rapporter. Exempel på sådana är flera av de artiklar som finns att tillgå kring Jörgen Kocks gård och det Rosenvingeska huset, vilka har skrivits av författarna på sin enskilda fritid (Eriksdotter och Gardelin 1998, s. 33). Den arkeologiska och byggnadsarkeologiska verksamheten i Malmö har traditionellt sätt fortlöpt parallellt, och dokumentationsarbetet har historiskt sett utförts av samma personer. En tradition som varade fram till 80-talet då en särskild byggnadsantikvarietjänst tillsattes. Inom denna hanteras nu bland annat dokumentation av byggnader i staden, likaså grundarbetet för byggnadsminnesförklaringar (Eriksdotter och Gardelin 1998, s. 30ff). Stadens byggnadsantikvariska verksamhet utförs idag av byggnadsantikvarierna på Malmö Museer, vilka bland annat arbetar med Malmös byggnadsmiljö och kulturhistoriska värden. Verksamheten förvaltas av Olga Schlyter, stadsantikvarie och Pia Wallin, byggnadsantikvarie (malmo.se u.å).

2.2 Forskningsläge

Undersökningen analysmaterial består av tre utvalda 1500-talsbyggnader som kan kopplas till kända aktörer ur stadens översta klasser. Den huvudsakliga frågeställningen behandlar valet

av bostadens placering i förhållande till den dåtida staden. Således redogörs forskningsläget utifrån de komponenter som anses mest relevanta i förhållande till undersökningens syfte och teoretiska utgångspunkter.

Skilda metoder i studiet av äldre byggnader har historiskt sett ofta berott på att dokumentationerna utförts av personer från varierande yrkesbakgrunder. Ofta har dokumentationer av äldre bebyggelse utförts av arkeologer, konsthistoriker, etnologer och arkitekter, vilket även leder till skilda perspektiv och en skiftande vetenskapssyn (Eriksdotter 1998, s. 67). Somliga forskare hävdar att en del av byggnadsarkeologin föddes i samband med renässansen, då man började att dokumentera historiska monument på grund av idealistiska skäl. I takt med att det historiska helhetsperspektivet blev allt viktigare, kring det förra sekelskiftet fick det tidigare metoderna med stilrestaureringar ge vika åt studier ur ett historiskt helhetsperspektiv. Man tog då allt oftare hjälp av arkeologiska utgrävningar för att finna historiska byggnadsdelar under mark. Således kom arkeologiskt inriktade dokumentationer in i bilden. Tidigt dominerade konst – och arkitekturhistoriska synsätt inom det byggnadsarkeologiska fältet, vilket innebar att typologiska stilelement tillhörande byggnadens olika faser tidigt blev fokus för analyserna. Byggnadens inre rum hamnade således i skuggan av kronologiska stilscheman och analyser av fasadytor (Eriksdotter 2005, s. 14f). Att studera byggnader som ett artefaktmaterial utifrån ett arkeologiskt perspektiv är något som först fick sitt genomslag efter etablerandet av medeltidsarkeologin vid Lunds universitet på 1960-talet. Det är även vid denna tid som termen byggnadsarkeologi blir ett vedertaget begrepp för arkeologiska undersökningar av äldre bebyggelse (Eriksdotter 1998, s. 67; Eriksdotter och Gardelin 1998, s. 31; Wallin 1998, s. 52f). Idag har det byggnadsarkeologiska fältet utvecklats från att enbart studera medeltida bebyggelse till att inkludera studier av byggnader från nyare tid, men med utgångspunkt från samma metodik och utgångspunkter. Metoden baseras till stor del på den från den grävande arkeologin (Eriksdotter 2005, s. 15).

I Gunhild Eriksdotters avhandling ”Bakom fasaderna” från 2005 behandlas olika byggnadsarkeologiska synsätt för att analysera historiska byggnader. Eriksdotter problematiserar rådande byggnadsarkeologiska dokumentationsmetoder och föreslår en komplimenterande analysmetod för att närma sig historiska byggnader utifrån ett tredimensionellt perspektiv. Avhandlingen syftar således till ett försök att utveckla den byggnadsarkeologiska skolan genom att förnya det sätt vi ser på den historiska byggnaden. Eriksdotter influeras bland annat av arkitekturteorins sätt att lyfta fram teorier om byggnadens immateriella egenskaper som påverkat och fortsätter att påverka dess brukare (Eriksdotter 2005, s. 12ff). Avhandlingen tar sin utgångspunkt i olika teoretiska tankegångar inom arkitekturteorin och den grävande arkeologin: tiden, rummet och bruket, och föreslår utvecklande metoder för att behandla dem. Eriksdotter föreslår att man, genom att införliva bruksanalyser inom det byggnadsarkeologiska fältet kan närma sig byggnadens tidigare brukare, och således vidareutveckla ett tredimensionellt synsätt vilket anses ytterst relevant i analyser och tolkningar av historiska byggnader (Eriksdotter 2005, s. 17ff).

Ursprunget till olika typer av maktrelationer diskuteras av Mats Anglert i antologin ”Liljan: om arkeologi i en del av Malmö”, år 2006. Anglert vidareutvecklar diskussionen utifrån ett tidigare feodalt perspektiv och menar att man inte bör se makten som ett enkelriktat fenomen. Vikten av personliga relationer och sociala nätverk bör istället ses som en stor del av det samhälleliga maktspelet. Förekomsten av centrala platser diskuteras även i samband med maktkoncentrationer. Den allmänna tolkningen utgår ifrån att man ofta kan ana samband mellan en stads *centrala platser* och *koncentrationer av makt* (Anglert 2006, s. 33). Något

som i mångt kan anses överensstämma med 1500-talets Malmö. Anglerts argument kan således användas i undersökningen för att vidareutveckla förståelsen för överklassens närvaro kring den dåvarande huvudgatan.

I Joakim Thomassons artikel ”A feudal way to gentrify” från år 2004, behandlas begreppet gentrifiering i förhållande till forna städer och dess socialtopografiska uppbyggnad. Artikelns utgångspunkt grundas i frågeställningen huruvida det är möjligt att applicera gentrifieringsprincipen i samband med arkeologiska och historiska analyser av äldre samhällen. Analysen baseras på en feodal kontext och beprövas genom en fallstudie av den sociala topografin utifrån en aristokratisk närvaro i det medeltida Malmö (Thomasson 2004, s. 188f). Studien fokuseras kring förhållandet mellan aktörskap, struktur och socialtopografiska förändringar i staden (Thomasson 2004, s. 206). Slutsatsen fastslår ett tydligt samband mellan samhällets mest *framstående personer* och stadens *offentliga platser*. Anläggandet av Stortorget under mitten av 1500-talet utmanade den tidigare dominansen av överklassens närvaro kring Adelgatan, och fokus riktades delvis till områden kring torget. Gentrifieringsprincipen kan alltså anas kring stadens mest ansedda platser, vilket kan förklaras med en individuell drivkraft hos stadens mäktigaste, eller som i ett led av att försöka bibehålla en hög status genom arkitektoniska investeringar (Thomasson 2004, s. 208f). Ovanstående forskningsfrågor och diskussioner anses kunna appliceras på studiens frågeställning och kommer att spela en betydande roll i undersökningens teoretiska utgångspunkter.

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Undersökningen kommer utföras utifrån ett postprocessuellt perspektiv, och med ett fenomenologiskt tankesätt som hjälpmedel till förståelsen för byggnadens rumslighet och faktiska volym. Då byggnaderna står på ursprunglig plats i förhållande till torg, slott och kyrka används fenomenologin för att uppleva avstånden och tillgängligheten till allmänna platser i den gamla staden. Eriksdotter föreslår i sin avhandling från 2005 upplevelseanalysen som metod för att öka förståelsen för bruket av det subjektiva rummet (Eriksdotter 2005, s. 19). Upplevelseanalysen som en teoretisk metod anses här kunna bidra i en slutgiltig diskussion och tolkningsprocess. Sedan länge är husens ursprungliga ägare borta och byggnaden måste tala för sig själv. För undvika en statisk analys och slutsats används därför den fenomenologiskt influerade upplevelseanalysen som en teoretisk utgångspunkt för en ökad förståelse av det fysiska rummet.

Undersökningen förlitar sig inte blint på den postprocessuella arkeologin, men innehåller de komponenter som anses mest lämpliga för studiens utgångspunkt. Synen på staden och dess byggnader baseras på en föreställning där landskapet och människan skapas och utvecklas tillsammans. Utan landskapet utvecklas inte staden och utan staden formas inte landskapet. Utan människan finns ingen bebyggelse, inga konstruerade gator och torg. Dessa komponenter är i en ständig symbios med varandra. Viktigt är även att poängtera att en plats eller ett visst fenomen upplevs olika mellan personer, tid och rum. Vi måste därför vara medvetna om att det som vi idag upplever utifrån stadens äldre bebyggelse inte är helt representativt för vad byggnaderna förmedlat i ett senmedeltida samhälle. Dock kan vi med hjälp av en grundläggande förståelse för den forna staden, dess utseende, betydelse och politiska läge, möjligen skapa en övergripande uppfattning (se t.ex. teoretisk diskussion i Lihammer 2007, kap 2).

I ovanstående kapitel presenterades forskning av tre olika författare, varav samtliga arbetat

utifrån teoretiska perspektiv som anses relevanta i förhållande till undersökningens huvudsakliga syfte. Thomassons och Anglerts forskning bygger på förekomsten av överklassens byggnader i förhållande till stadens centrala platser. Båda författares grundläggande perspektiv kan således appliceras på undersökningens teoretiska utgångspunkter. Med hjälp av gentrifieringsprincipen konstaterar Thomassons en aristokratisk närvaro kring stadens centrala platser. Närvaron förklaras genom kollektiva preferenser, samt vikten av att man som högstatusmedborgare strävade att bibehålla sin sociala status genom arkitektoniska detaljer och en allmän synlighet. Något som överensstämmer med samtliga av undersökningens studieobjekt (Thomasson 2004, s. 188f, 206ff; Anglert 2006, s. 33). Således kan Thomassons gentrifieringsprincip användas som en grundläggande teoretisk utgångspunkt. För att vidareutveckla Thomassons teori i förhållande till undersökningens frågeställningar kommer byggnaderna, i jämförelse med de i Thomassons undersökning, studeras utifrån ett mer mikroskaligt perspektiv där byggnaden snarare behandlas som en enskild aktör i ett större sammanhang.

Eriksdotters avhandling om byggnadsarkeologiska metoder behandlar synen på byggnader ur ett tredimensionellt perspektiv. Med inspiration av Eriksdotters teori, och som i ett försök av att skapa en tredimensionell analys utifrån en begränsad tillgång till det faktiska analysmaterialet har spridningsanalyser upprättats utifrån delvis rekonstruerade planlösningar. Således har Eriksdotters grundläggande teoretiska perspektiv använts för att utveckla och öka förståelsen för bruket av de byggnader som behandlas i studien. Mina övergripande teoretiska utgångspunkter baseras således på Eriksdotters analysmetoder av tid, rum och bruk. Där rummet, i det mån det är möjligt, analyseras som ett subjektivt rum utifrån bruket och med en medvetenhet om tidsperspektivet som en del i byggnadens utveckling och fysiska existens i staden idag (Eriksdotter 2005, s. 12ff).

För att förtydliga: det som i undersökningen analyseras är ett hus, en fysisk byggnad och inte längre någons hem. Ett hem innefattar lukt, möbler, familj, känsla och personliga inredningsdetaljer. Något som vi inte idag kan nå genom historiska eller arkeologiska undersökningar. Dock har huset, via sin fysiska existens, sedan uppförandet fortsatt att vara en del av stadens ständigt pågående process. Ovanstående perspektiv anses kunna bidra till en djupare förståelse för var enskild byggnads fysiska existens.

4. BAKGRUND: STADEN

4.1 Malmö

4.1.1 Fornlämningsområde och topografisk redogörelse

Hela området för den gamla staden utgörs idag av fornlämningsområde (RAÄ Malmö 20:1). Vid framtida arkeologiska undersökningar beräknas stadslager från medeltid fram till 1600-tal uppkomma. Merparten registrerade fornminnen utgörs emellertid av byggnadsminnen och minnesmärken. Ett antal förhistoriska boplatser finns även registrerade inom området, samtliga undersökta och borttagna. Gemensamt för de förhistoriska lämningarna är att samtliga uppkommit då man av misstag grävt genom medeltida stadslager (fmis.raa.se u.å). Man kan därför anta att fler förhistoriska boplatser kan komma att upptäckas vid framtida utgrävningar, inte minst om man påminner sig om att platsen enbart för drygt 200 år sedan låg i direkt anslutning till kusten (Wählin 1926, s. 29). Med andra ord är den medeltida staden ingen ny plats. Den har varit kontinuerligt bebodd under många årtusenden vilket med stor säkerhet kommit att påverka dess uppbyggnad genom olika tidsperioder.

Den äldsta staden anlades troligen utmed en sandrevel invid havet, som idag avspeglas av

den långsmala gatusträckningen från österport till västerport. På reveln kom så småningom stadens huvudgata att anläggas. Den mark som idag utgör området kring centralstationen och västra hamnen bildades genom utfyllningar under 1800-talet, och utgjordes innan dess av Öresund. Under senmedeltiden löpte strandkanten en bra bit innanför den nuvarande kanalen (Wåhlin 1926, s. 29). Med andra ord låg 1500-talsstaden precis intill kustlinjen och dess forna utseende och topografiska förutsättningar skiljer sig markant från dagens.

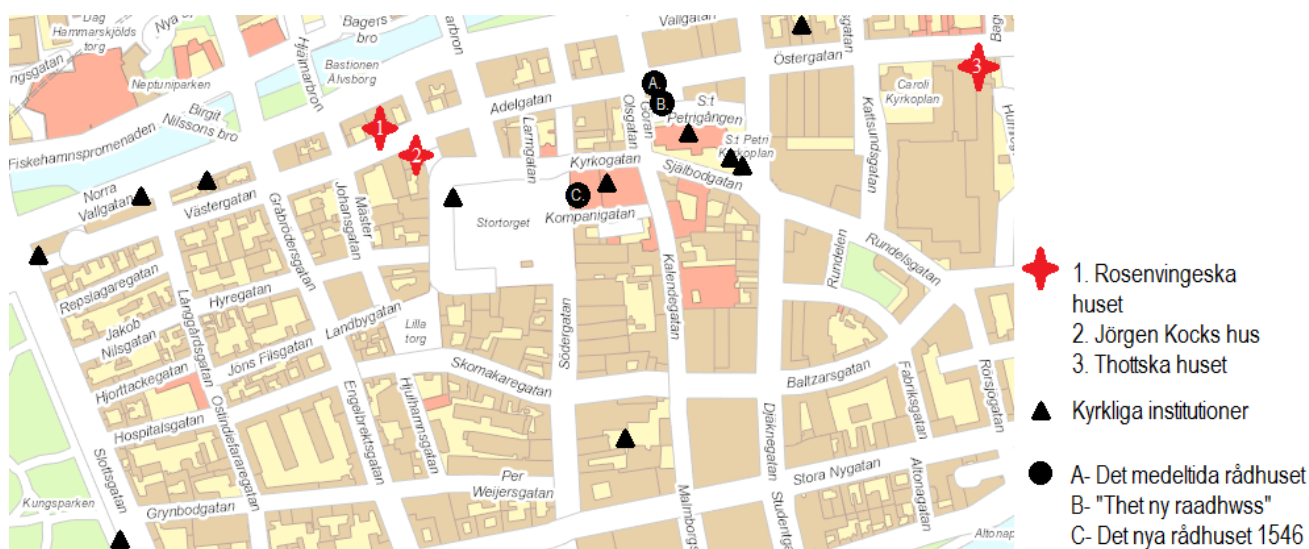
4.1.2 Den gamla staden

Det första kända omnämmandet av Malmö kommer från ett gåvobrev av biskop Eskil i Lund år 1170, men nämner då platsen som en landsby. Det första omnämmandet angående staden som regelrätt handelsstad kommer från ett privilegiebrev av biskop Peder år 1274 (Tomner 1971, s. 181). Således kan man utgå ifrån att platsen var en erkänd och etablerad handelsstad under slutet av 1200-talet. Med andra ord måste en mängd förändringar skett under de drygt hundra år då Malmö gått från landsby till regelrätt handelsstad. Staden genomgick även ett stort uppsving under slutet av 1200 – början av 1300-talet som i en följd av Hansastädernas deltagande i handeln längst den skånska kusten (Bager 1971, s. 261). Stadens nya befästningsverk, som anlades under början av 1400-talet tycks till exempel ha tillkommit som ett led av det hanseatiska inflytandet, då Erik av Pommern, som i en kamp för att frigöra sitt land från hansans män, lät uppföra en mur utmed hela den forna kustlinjen (Bager 1971, s. 268f). Ett Hanseatiskt inflytande i staden kan anas i såväl stadsplaneringsuppbyggnad som i dess arkitektur. Som tidigare nämnt är det små skeenden som varje dag bidrar till en stads pågående utveckling. De större komponenterna är sådant möjligen kan spåras i efterhand, dock kan små, vardagliga och tillsynes obetydliga skeenden komma att spela en stor roll i den ständigt pågående processen som tillhör stadens kronologiska utveckling.

Topografiska förutsättningar, mänskliga ideologier och strategier bidrog således till att staden under 1500-talet sedan länge var en välplanerad, mäktig och etablerad handelsstad, och kring den medeltida huvudgatan bosatte sig invånare ur stadens olika samhällsklasser. Gatustreckningen utgjorde stadens sociala och kommersiella knutpunkt och låg idealist placerat i anslutning till torg, hamn, slott och kyrka.

4.1.3 Kvarteren kring huvudgatan

Kvarteren kring den dåvarande huvudgatan myllrade av attraktiva platser så som kyrkliga institutioner, gemensamma torg, tingsplats, handelskvarter och olika form av bostadsbebyggelse. Stadsportar var utplacerade i de fyra väderstrecken, vilka, gemensamt med Erik av Pommerns befästningsverk skyddade staden (Bager 1971, s. 267). På prickenkartan (fig. 2) har endast kyrkliga -och rättsliga institutioner markerats. Längs gatan var, i 1500-talsstaden även handelsbodas, övrig högstatusbebyggelse, hantverksskrån och badstugor placerade (Rosborn 2016, s. 165ff).

Fig. 2. Prickkarta över kyrkliga och rättsliga institutioner i Malmö under 1500-talet (bearbetad av förf. efter Bager 1971, s. 272ff; Rosborn 2016, s. 165ff; google.maps.se u.å.).

Carl Von Linné besökte staden under sin skånska resa år 1749 och nämner då Malmö som ”[...] en af de ansenligaste städer i riket; har stora hus, mäst af korswerke och tegeltak, utom 40 grundmurade hus, och breda gator.” Enligt Hans Wåhlin torde Linnés beskrivning av de 40 grundmurade husen, med undantag från rådhuset och residenset ha syftat till de medeltida övre borgarhusen (Wåhlin 1926, s. 56f). Utifrån Linnés beskrivning utgjordes således all övrig bebyggelse av korsvirkesbyggnader. Utifrån denna information kan man anta att de grundmurade husen varit utstickare och tydliga statusmarkörer i 1500-talsstaden. Dock kan man, genom att studera överklassens korsvirkesbyggnader konstatera att dess dekorativa element och torde varit minst lika exklusiva som de i stenhusen (Bager 1971, s. 366).

I kvarteren kring den forna huvudgatan fanns under början av 1500-talet en rad olika kyrkliga institutioner, varav flera erhöll nya syften efter reformationen, bland annat som hospital och privata byggnader (Bager 1971, s. 272ff; Rosborn 2016, s. 165ff). De katolska, kyrkliga exemplen har inkluderats på prickkartan för att påvisa mängden av religiösa byggnader angränsande till huvudgatan strax före och under tidsperioden för uppförandet av de byggnader som utgör undersökningens primära studieobjekt.

Söder om Adelgatans mellersta del ligger S:t Petri kyrka, tillika stadskyrkan. Invid denna låg stadens medeltida torgplats med tillhörande rådhus. Att staden växt upp utmed en vägsträckning som sedan breddats till torgplats är ett relativt vanligt fenomen bland medeltida städer längs östersjön (Wåhlin 1926, s. 31). Enligt skriftliga källor sträckte sig det medeltida torget ända fram till den nuvarande Kansligatan, i den östra delen av Stortorget (Bager 1971, s. 266). Således har den medeltida torgplatsen troligen varit av liknande storlek som Stortorget idag. Enligt skriftliga källor var Kalendergatan, som löper längs S:t Petri kyrkas sydvästra del, en attraktiv plats för adelsmän och övriga stormän att låta uppföra sina bostäder och sögningegårdar (Bager 1971, s. 267; Rosborn 1981, s. 19). Det verkar tillsynes som att närheten till stadskyrkan varit attraktivt för stadens överklass, något som bör kunna förklaras med det djupt religiösa samhällsklimatet. Möjligen kan fenomenet efterliknas med den forskning som gjorts angående zonindelningar på kyrkogårdar. En strävan efter en närhet till det heligaste (se t.ex. Arcini och Tagesson 2005).

Anläggandet av Stortorget påbörjades under 1530-talet och torget stod klart år 1546. I samband med detta revs den kyrka som låg placerad i torgets nordvästra del (se fig. 2). Torget förgylldes även med det nya rådhuset, tillika dagens rådhus, och med en vattenreservoar som

anlades år 1583. Genom trärännor stod reservoaren i förbindelse med piledammen, strax utanför staden (Isberg 1876, s. 46f). Med andra ord innehöll de nya torget ett flertal högklassiga komponenter. Lilla torg, strax väster om Stortorget nämns först år 1574. Då som ”öde jord”. Fiskblötarna, slaktarna och bagarna skall låtit placera sina handelsbodas i områdets nordvästra del (Isberg 1876, s. 48f). Man kan möjligen tänka sig att dessa relativt ”smutsiga” arbeten inte passat sig på det nya, högklassiga torget. Då lilla torg åter nämns år 1591 har betäckningen ändrats från ”öde jord” till ”försäljningsplats för livsnödenheter”. De tidigare nämnda bodarna bestod då av portabla träbodas som så småningom flyttades över till Stortorget. Bodarna övergick från portabla till fasta år 1643 och revs först år 1808 (Isberg 1876, s. 48f). 1500-talets handelsbodas kan således följas under nästan 300 år.

Det finns alltså ingen tvekan om att området kring ”Then lange Adelgata” bör ha uppfattats som attraktivt, med samtliga av stadens centrala platser: torgplats, kyrka, handelsplats och hamn, i nära anslutning. Den återstående frågan är bara: Varför lät man uppföra sina privata bostäder mitt i detta pulserande, centrala och merkantila centrum?

4.1.4 ”Then lange Adelgade”

Then lange Adelgade, eller i handlingar från 1300-talet även kallad ”den store gade” och ”Allmenningsgaden” tros vara stadens äldsta gata. Bager (1971) föreslår att gatustreckningen tidigare haft funktionen som landsväg då Malmö ännu var en fiskeby längs kusten. Wåhlin (1926) menar att sträckan troligen går i samma linje som den stig som under fiskeläget trampades upp på den tidigare nämnda sandrevelns höjd (Isberg 1876, s. 25; Wåhlin 1926, s. 30; Bager 1971, s. 266). Möjligen kan dess ursprung förklaras med hjälp av båda tolkningar. Det som en gång var en upptrampad stig längs fiskeläget utvecklades till en naturlig landsväg, och ytterligare vidare till en följdriktig och självklar huvudgata.

Ordet ”adel” kommer ur det gamla danska benämningen för stor eller ansenlig och har historiskt sett ofta använts för att benämna en stads huvudgata (Isberg 1876, s. 25). Malmö Adelgata var både stor, ansenlig och lång och löpte längs staden från det som så småningom kom att bli Malmöhus slott fram till nuvarande Drottningtorget i öster. På 1520-talet utvidgades tomtgränserna längs gatustreckningen och gatan erhöll därefter sin nuvarande bredd (Bager 1971, s. 266).

Liksom idag, var det i äldre samhällen inte ovanligt att grupper av människor ur samma yrke, social tillhörighet eller etniska bakgrund bosatte sig tillsammans längs specifika gator eller kvarter, något som till stor del överensstämmer längs 1500-talets långa Adelgata (Thomasson 2004, s. 193f). Nedanför den övre borgarbebyggelsen, men längs samma sträcka, bodde köpmän och personer med lägre samhällsstatus i fasta stenbodas. Dessa fungerade nästan uteslutande som både arbetsplats, affärsverksamhet och hushåll och var ofta uppställda i rader av småkvarter för respektive yrkes – eller hantverkskategori (Bager 1971, s. 279). Således rådde en småskalig segregation i form av yrkesgrupperingar och klasstillhörigheter längs den gemensamma huvudgatan. Dock levde man tätt inpå varandra längs samma gata, oavsett yrke, social -eller etnisk tillhörighet.

5. MATERIAL

Som adelsman (eller kvinna), som representant av ett samhälles högre sociala och ekonomiska klasstillhörighet bör man haft möjlighet för att införskaffa en enskild tomt, strax utanför -eller vid en mer avskild plats i staden. Trots detta valde Tage Thott, Jörgen Kock och Anne Pedersdatter att låta uppföra sina stora hus och gårdar längs Adelgatan, mitt i stadens merkantila centrum. Eventuellt är det dagens fördomar och förföreställningar angående

överklassens strävan efter privatliv och anonymt leverne som ifrågasätter ovanstående aktörers beslut. Är vi idag så olika de personer som levde i 1500-talets Malmö, eller är det vår egen samhällsbild som spiller över på dåtida kontexter? Kan vi, genom byggnadsarkeologiska iakttagelser, kartstudier och spridningsanalyser säga något som helst om en sedan länge försvunnen persons handlingar, utan att låta sina egna fördomar ta över? Nedan följer en objektiv redogörelse över de boendes historiska bakgrund, utvalda byggnadsdelar och interiöra detaljer. De tidigare föreslagna hypoteserna kommer att vidare diskuteras i ett sammanfattande och tolkande kapitel.

5.1 ROSENVINGESKA HUSET

Det Rosenvingeska huset ligger i den västra delen av den ”Then lange Adelgata”, idag Västergatan. Byggnaden dateras efter en relieftavla, till år 1534, och består av en tegellänga med långsidan ut mot gatan. Längan utgörs av två spegelvända lägenheter på två plan vardera. Under slutet av 1940-talet planerades en rivning av huset, något som dock aldrig utfördes efter påtryckningar av Einar Bager. Istället för att genomföra rivningsplanerna startade man, under 1950-talet ett omfattande restaureringsarbete. Dokumentation och rekonstruktionsförslag utfördes i ett första skede huvudsakligen av Bager själv. Senare överläts arbetet till Malmö museer med personal. Restaureringsarbetet utfördes enligt den italienska restaureringsdoktrinen, vilken syftar till att varje tidsperiod skall kunna avläsas i byggnaden. Gatufasaden har till exempel lämnats efter 1800-talets indelning. Dock har putsen nedknackats så samtliga av byggnadsskeden och förändringar skall kunna skönjas (Reisnert 1993, s. 26).

Husets uppförare var troligen Anne Pedersdatter Liljefeldt, änka till Mogens Jenssen, adlad Rosenvinge och dotter till Helsingörs borgmästare Peder Hanssen Liljefeldt (Reisnert 1993, s. 8). Det var, med andra ord en mäktig kvinna, av hög ekonomisk och social status som låg bakom uppförandet av det Rosenvingeska huset i Malmö. Pedersdatter var född in i överklassen och uppnådde även, via maken, en adlig klasstillhörighet.

5.1.1 Byggnadsbeskrivning

Byggnadens två lägenheter kommer att beskrivas separat, från väster till öster. Fokus kommer läggas vid husets västra lägenhet då denna anses inneha byggnadens bäst bevarade originaldetaljer. På spridningskartorna, (fig. 5 och fig. 6), har de detaljer som tyder på – eller som kan förväntas av ett ”överklassens hem” markerats. Fasaden kommer beskrivas från gatu (fig. 3) – och gårdssida, med fokus på de byggnadsdetaljer som anses relevanta och givande i samband med undersökningens syfte. Byggnadsbeskrivningen baseras på de iakttagelser som gjorts, och sedan publicerats i samband med restaureringsarbetet samt inför byggnadens byggnadsminnesförklaring år 1993.

Det Rosenvingeska huset mäter 25 x 9 meter, och höjden till takåsen 15 meter. Fasaden är murad i munkförband med rödbränt tegel, och var ursprungligen färgat med engelskt rött. Samtliga dekorationsdetaljer är uthuggna i danielkalksten. Ursprungligen pryddes längan av gavelrösten med nio trappsteg vardera. Ingen av dessa rekonstruerades. Taket var belagt med enkupigt tegel av vingstenstyp. Enstaka av de ursprungliga takpannorna finns ännu bevarade (Reisnert 1993, s. 10f).

Vardera lägenhet var utrustad med en centralt genomgående dörröppning, som via en förstuga ledde från gatusida till gårdssida. Den ovan nämnda relieftavlan är placerad ovanför den västra lägenhetens huvudentré (se fig. 3 och fig. 4).

Fig. 3. *Det Rosenvingeska huset. Fasad mot Västergatan. Foto: förf. december 2016.*

Relieftavlans placering i kombination med den något mer rikt dekorerade interiören har lett till tolkningen att den västra lägenheten ursprungligen tillhört och bebotts av Anne Pedersdatter. Den östra lägenheten bör således varit för uthyrning. Mellan vardera lägenhets entrédörr löper, från innertak till golv, två 2,5 meter breda igensatta murverksöppningar. Dessa kan i ursprungligt skick ha tillhört handelsbodas nedfällbara diskar (Reisnert 1993, s. 10f). Lägenheternas entrédörrar bör ursprungligen varit snarlika. Dock har den östra dörren, genom senare tillmurningar gjorts smalare (Bager 1969, s. 26f). Byggnadens ursprungliga fönsterrad stöddes mot ett kalkstenslistverk som i ursprungligt skick bör varit utformat som en droppnäs (Reisnert 1993, s. 11). Listverket har således tillhört husets dekorativa element.

De båda lägenheterna skiljde sig således endast åt via den ovan nämnda relieftavlan (fig. 4). Texten på tavlan lyder, enligt tolkning och översättning av Einar Bager: ”Ack människa, betänk din lott, hur Gud av jord skapat blott, hur döden smyger, tjuven lik, och rycker bort båd arm och rik.” (Bager 1969, s. 21). Det vänstra kvadratiska fältet visar den Rosenvingeska vapenskölden upphängd i en avlövad trädstam, vilket kan tolkas som att ägaren är avliden,

eller befinner sig i djup sorg.

Fig 4. *Relieftavla ovanför den västra lägenhetens entrédörr. Foto: förf. december 2016.*

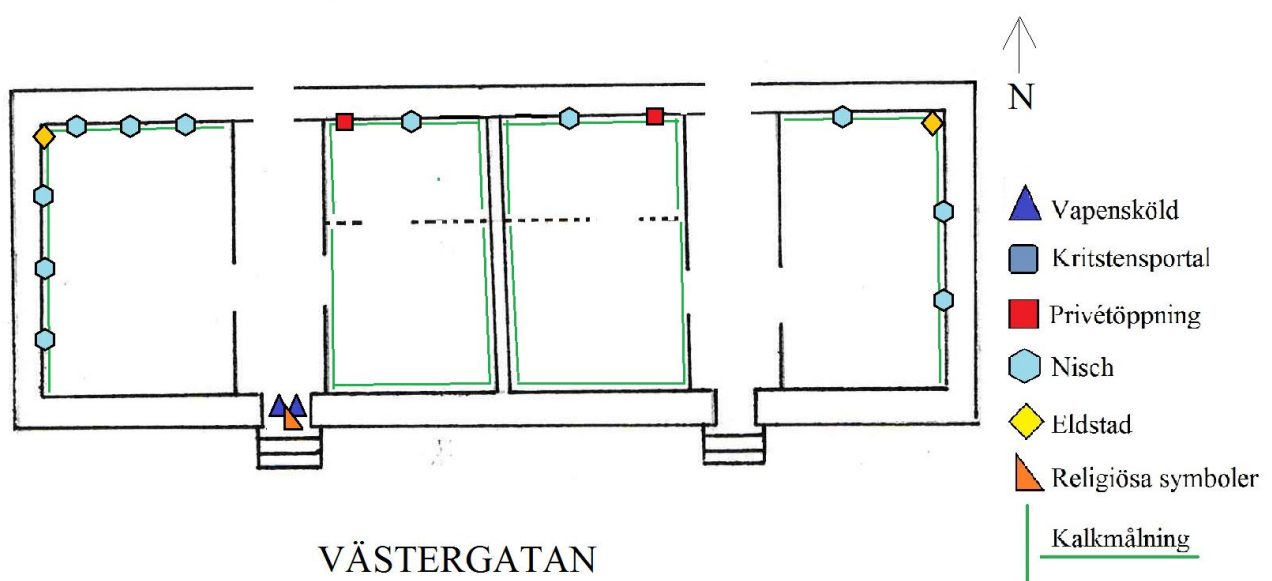
Nedan vapenskölden skymtar en druvklase, en klassisk nattvardssymbol för Jesu blod. Det högra kvadratiske fältet visar den Liljefeldtska vapenskölden, upphängd i en avlövad trädstam. Mittfältet mellan de båda sköldarna utgörs av en törnekrona som omramar bokstäverna I H S. Iesus Homini Salvator, i översättning: Jesus, människornas frälsare (Reisnert 1993, s. 13).

Längs fasaden på gårdssidan finns spår av en centralt placerad privétanläggning som ursprungligen kunnat nås via respektive lägenhets båda våningsplan. Kommunikationen mellan våningsplanen gick ursprungligen via utvändiga trätrappor (Bager 1969, s. 30; Reisnert 1993, s. 14). Man vet ännu inte hur gårdsbebyggelsen sett ut i ett ursprungligt skede. Känt är dock att det till varje lägenhet troligen tillhört en lika stor gårdsplan med tillhörande brunn och timrat brunnskar. Gårdsplanen var ursprungligen belagd med kullersten, vilket återskapades under rekonstruktionsarbetet (Reisnert 1993, s. 22f).

5.1.2 Planlösning och interiör

Invändigt var vardera lägenhets bottenvåning (fig. 5) försedd med en smal förstuga som fungerat som tvärpassage via ytterdörrarna mellan gata och gårdsplan. Stugan öster, respektive väster om förstugan har troligen fungerat som representativa kontor. På andra sidan förstugan låg ett eller möjligen två rum där det bakre mot gården tillsynes använts som sovrum och det främre som bod (Reisnert 1993, s. 15f).

Den västra lägenheten tycks varit den mest påkostade, och den idag bäst bevarade av de två. Tillsammans med dess dekorativa detaljer och relieftavlan ovanför huvudentrén har den västra lägenheten tolkats som Anne Pedersdatters bostad (Reisnert 1993, s. 9). Stugan pryds av ett antal nischer i den norra och den västra muren. Samtliga bär spår av bemålning och uttag för hyllplan. Den bäst bevarade av nischernas målningar pryds av ett faunhuvud omgivet av lövverk. Rummet värmdes upp av en öppen spis i stugans nordvästra hörn. Väggarna bär spår av tidstypiska kalkmålningar i gråtonskulör (Bager 1969, s. 41; Reisnert 1993, s. 16ff). Stugans innertak pryddes av en papperstapet, som idag benämns som nordens äldst bevarade.

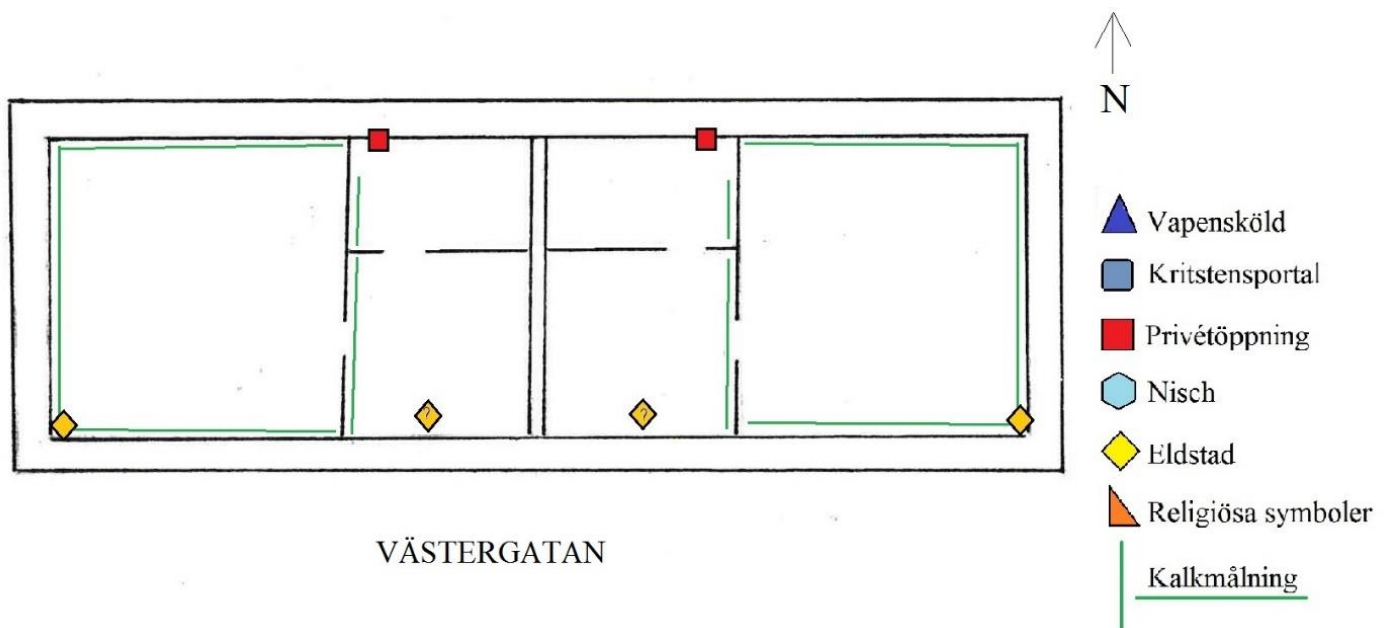
Fig. 5. Rosenvingeska huset, bottenvåning. Skiss: förf. i grova drag efter rekonstruktion av Einar Bager efter Michel Matzons bouppteckning 1578 (Reisnert 1993, s. 16).

Huruvida tapeten har tillhört originalinteriören eller ej är omdiskuterat. Reinsnert (1993) påpekar dock att avsaknaden av äldre bemålning undertill, troligen tyder på att tapeten tillhört husets originalinredning, då det anses osannolikt att innertaket i husets mest förnäma rum skulle varit odekorerat. I bottenvåningens förmodade sovkammare finns samma typ av gråtonade kalkmålningar som de i stugan. I sovkammarens norra mur finns en nisch samt en utgång till privétanläggningen på gårdssidan (Reinsnert 1993, s. 18f).

Den östra lägenhetens bottenvåning har ursprungligen haft en identisk planlösning i förhållande till den västra. En stor sammanstämdhet gäller även för placeringar av nischer, kalkmålningar och eldstäder. Den väsentliga skillnaden mellan de två är avsaknaden av papperstapet i den östra stugans tak. Taket var, i den östra lägenheten istället bemålade. Antalet nischer är i den östra lägenheten även något färre än de i den västra (Reinsnert 1993, s. 19).

De båda lägenheternas *övre våningar* (fig. 6) nåddes via yttre trätrappor längs gårdssidan. Den andra våningens stora sal bör ha varit i motsvarande storlek till bottenvåningens stuga och förstuga. Salarna värmdes upp av hörnspisar i rummets sydvästra respektive sydöstra hörn. På väggarna finns spår av samma typ av gråtonade kalkmålning som de i bottenvåningens stugor och sovkammare. Taken i salarna var gråmålade med röda synliga bjälkar. I väster, respektive öster om vardera lägenhets stora sal låg ett rum som troligen använts som sovkammare. Vardera kammare har varit försedd med hörnspis och utgång till privét (Reinsnert 1993, s. 20). Till respektive lägenhet har hört ett källarutrymme och en vindsvåning av samma mått (Reinsnert 1993, s. 15, 22).

Fig. 6. Rosenvingeska huset, övervåning. Skiss: förf. i grova drag efter rekonstruktion av Einar Bager, efter Michel Matzons bouppteckning 1578 (Reinsnert 1993, s. 16).

5.1.3 Sammanfattande diskussion och vidare tolkning

Anne Pedersdatters kristna identitet är något som lyser igenom i byggnadens utsmyckningar, byggnadsdetaljer om möjligen även gällande valet av bostadens placering. Som en troende, luthersk kvinna kan religiösa bevekelsegrunder ha spelat in i valet av att lämna hemstaden Helsingör för att låta uppföra sin nya bostad i Malmö. Protestantismen anammades nämligen mycket tidigare i Malmö, och vid tiden för det Rosenvingeska husets uppförande var reformationen genomförd och staden präglades av en tydlig protestantisk identitet (Reinsnert

1993, s. 6ff). Förvisso låg det Rosenvingeska huset i närheten av äldre, katolska klosterbyggnader och kapell, men via den forna huvudgatan nås S:t Petri stadskyrka genom en promenad på drygt 350 meter.

Symbolspråket på relieftavlan som placerats över den västra lägenhetens dörr har tolkats åtskilliga gånger. Den gemensamma uppfattningen behandlar dock det faktum att symbolspråk och text är starkt sammankopplade med varandra, och de båda anspelar såväl på en kristen identitet som på den boendes sociala status. Texten på tavlan är skriven på en plattysk dialekt, vilken var det språk som gemensamt talades i norra Europa under 1500-talet. De flesta av stadens läskunniga invånare bör således kunnat läsa texten, oberoende av vilken nationalitet de tillhörde. Läskunnigheten bör dock varit något begränsad bland de lägre stående samhällsklasserna (Bager 1969, s. 21; Reinsnert 1993, s. 13). Möjligen kan tavlans minst sagt talande symbolspråk delvis ha använts för att möjliggöra en övergripande förståelse även för icke-läskunniga invånare. Bokstäverna i tavlans mittfält omges till exempel av en törnekrona, vilket än idag är en underförstådd symbol för Jesus på korset, eller Jesu lidande om så vill. Den druvklase som placerats i det vänstra kvadratiska fältet kan också den tolkas som en tydlig kristen symbol. Om man drar paralleller till dagens samhälle, bör även den minst troende vara medveten om vinet som en symbol för Jesu blod under den sista måltiden. I ett religiöst präglad samhälle, som det vi ser under 1500-talet, bör alltså gemene man varit införstådd med ett kristet symbolspråk, likt det på den Rosenvingeska relieftavlan.

Det Rosenvingeska huset är Malmös mest förnäma exempel på renässansens inträde i stadsbilden. Istället för de tidigare medeltida exemplen pryds fasaden av symmetriskt ordnade fönsterrader, såväl på gatusida som gårdssida. Förändringen kan även ses i form av husets orientering med långsidan ut mot gatan. Något som blir allt vanligare under slutet av medeltiden (Bager 1971, s. 310). I övrigt är fasaden relativt sparsmakat dekorerad. Det är primärt byggnadens storlek, i kombination med relieftavlan som utmärker sig och ger ett tydligt budskap om den boendes sociala, ekonomiska och religiösa identitet. Möjligen är detta ett medvetet val. Den som sedan fick tillgång till husets insida fick ta del av dess väldekorerade och praktfulla inre. De tidstypiska gråtonskulörta kalkmålningarna med bilder av exotiska djur och växter uppvisar minst sagt ett hem vars ägare haft både kunskap och rikedom. Som besökare i det Rosenvingeska hemmet bör man fått ta del av en praktfull gästupplevelse, med handmålade dekorationer längs väggarna och sovrum med eldstad och privat privétutgång. I jämförelse med flera andra överklassbyggnader från 1500-talet är alltså det Rosenvingeska huset relativt sparsamt dekorerat på utsidan. Några ytterligare detaljer kan dock ge vidare indikationer på Pedersdatters sociala och ekonomiska status. En del arkitektoniska likheter med Malmöhus slott går exempelvis att identifiera. Källarnedgångens konstruktion med stift och stickbågar överensstämmer delvis med källarnedgångarna på Malmöhus. Även privétanläggningen längs gårdssidan visar tydliga konstruktionslikheter med den privétanläggning som tillhört Malmöhus slott (Bager 1969, s. 31; Reinsnert 1993, s. 14).

Utifrån de spridningskartor som gjorts över byggnadens interiöra detaljer, kan man till en viss del se spår av olika *sociala konstruktioner* inuti det Rosenvingeska huset. I stort överensstämmer de båda lägenheterna med varandra i förhållande till planlösning och dekor. Till exempel har det till var lägenhet tillhört ett lika stort vinds- och källarutrymme. Även gårdsplanen har varit uppdelad med exakta mått. Skillnaden går endast att skönjas via ett fåtal dekorativa element, så som relieftavlans existens, antalet nischer och papperstapeten i den västra lägenheten. Troligen, och som tidigare föreslagits, beror detta på att den västra lägenheten ursprungligen tillhört och bebotts Pedersdatter, medan den andra använts för uthyrning. De dekorativa detaljer som skiljer respektive lägenhet åt är dock såpass få, att man

bör förutsätta att den östra lägenheten hyrts ut till personer med en hög samhällelig och ekonomisk status. Det har till exempel föreslagits att den östra lägenheten ursprungligen hyrts ut till Pedersdatters egen dotter (Reisnert 1993, s. 9), något som möjligen kan användas för att förklara dess snarlika uppbyggnad och likvärdiga utseende.

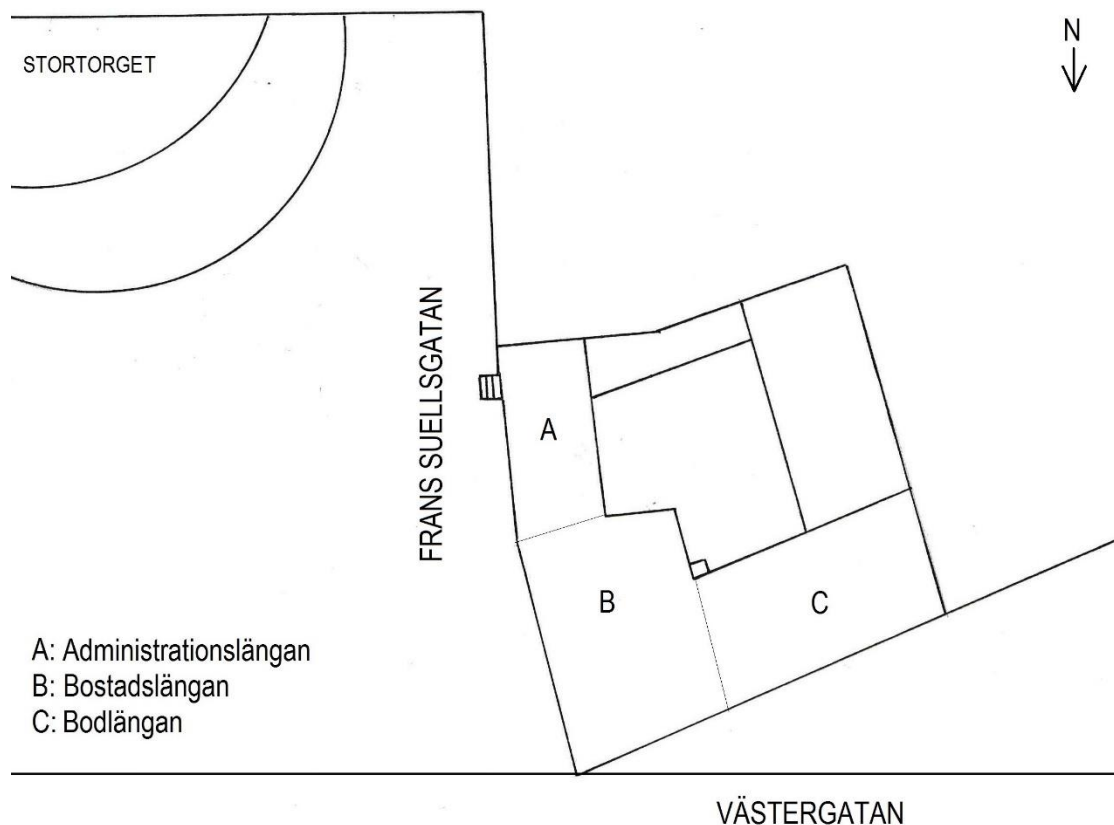
Anne Pedersdatter (Rosenvinge) lät uppföra sin bostad i Malmö efter makens död. Olika förslag på anledningar till varför valet med att flytta ifrån sin hemstad, Helsingör har gjorts. Som tidigare nämnt var Pedersdatter en troende, Luthersk kvinna, vilket kan ha bidragit till flytten. Valet av Malmö skulle därtill kunna förklaras med det faktum att Pedersdatter sedan länge även hade familj i staden. Dottern var redan bosatt i Malmö, och systerdottern Citze Cortzdatter var gift med borgmästare Jörgen Kock (Reisnert 1993, s. 9).

Det finns inte mycket som tyder på att Pedersdatter skulle valt att placera sin bostad längs Adelgatan på grund av *strategiska* eller *kollektiva* skäl. Varken personlig bakgrund eller byggnadens fysiska utseende tyder på något sådant. Mer troligt är istället att Pedersdatter låtit uppföra bostaden längs stadens huvudgata av privata och *praktiska skäl*, med närhet till familj, stadens centrala platser och tillgången till en etablerad protestantisk kyrka. Bostadens placering på grund av *praktiska* skäl kan således användas som en hypotetisk förklaringsmodell till dess fysiska positionering ut mot stadens forna huvudgata.

5.2 JÖRGEN KOCKS HUS

Jörgen Kocks hus från 1525 ligger placerat snett emot det Rosenvingeska huset, ut mot Västergatan, Frans Suellsgatan, och Stortorget. Tomten nämns för första gången år 1392 då fru Margaretha Strangesdatter donerar marken med tillhörande byggnader till Lunds Domkyrka. Enligt senare handlingar doneras platsen återigen av Strangesdatters son Peter till Sorö kloster, vilka var ägare till tomten fram tills att den såldes till Jörgen Kock på 1520-talet (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 6f). År 1522 köps tomten med tillhörande byggnader av stadens dåvarande borg – och myntmästare Jörgen Kock. De äldre byggnaderna revs omgående, och Kocks skraddarsydd tegelgård stod klar år 1524-5. Man vet ännu inte mycket om Kocks liv före flytten till Malmö, mer än att han troligen föddes i Westfalen, någon gång under 1480-talet. Kock framträder i de skriftliga källorna år 1518, då som stadens myntmästare. Han blev därefter snabbt en viktig man i staden. Utöver det anrika arbetet som myntmästare drev Kock en framgångsrik handelsverksamhet, och enbart fyra år efter det första nämmandet i de skriftliga källorna utnämns han till borgmästare. År 1520 gifter sig Kock med Citze Cortzdatter van Nuland, adelskvinna och änka efter Köpenhamns borgmästare Walter Kniphof. I samband med giftermålet med Citze ökade Kocks sociala och ekonomiska status ytterligare (Blanck 1930, s. 67; Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 7f). Efter Jörgen Kocks död har gården bland annat ägts och bebotts av arvingar till både Anne Pedersdatter (Rosenvinge) och Tage Otesen Thott (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 9f).

År 1963 såldes Jörgen Kocks gård till Kockums mekaniska verkstad AB och under åren 1965-7 pågick ett omfattande restaureringsarbete, med syfte att så långt som möjligt rekonstruera byggnaden till sitt ursprungliga skick. De byggnadsarkeologiska undersökningar som utfördes under arbetets gång står till grund för en betydande del av det man idag känner till om husets ursprungliga utseende och funktion (Widerberg 1964, s. 142; Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 11).

Fig. 7 Jörgen kocks hus med tillhörande byggnadsdelar. Skiss: förf., i grova drag efter Dalman, Erwö och Reisnert 1993, bilaga 2.

5.2.1 Byggnadsbeskrivning

Byggnaden kommer beskrivas utifrån tre separata delar (fig. 7), med inspiration från Mats Erwö, Eva Dalman och Anders Reisnert 1993. Dock kommer byggnadens olika delar ges nya namn som hör bättre in i undersökningens sammanhang: *bodlängan*, *bostadshuset* och *den administrativa längan*. På spridningskartorna, (fig. 10 och fig. 11), har de detaljer som tyder på – eller som kan förväntas av ett ”överklassens hem” markerats. Exteriören kommer beskrivas separat från interiören, med fokus på de byggnadsdetaljer som anses relevanta i samband med undersökningens syfte. Varje byggnadsdel kommer beskrivas separat, från väster till söder.

Byggnadsdelen längst västerut, ut mot Västergatan består av en länga med tre sammanfogade men inifrån sett separata tvåvåningsbodar. *Bodlängan* fungerade ursprungligen som lägenheter för uthyrning. Sammanfogat med bodlängan ligger gårdens ursprungliga huvudbyggnad, med gaveln ut mot Västergatan och långsidan mot Frans Suellsgatan. Denna byggnad fungerade ursprungligen som gårdens *bostadshus*. Den länga som i söder sammanfogas med bostadshuset användes sannolikt som administration till den myntverkstad som Kock lät uppföra på gårdsplanen. Ovanvåningen har troligen använts som representativ festsal. Längan kommer här att benämnas som *administrationslängan* (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 10).

Jörgen Kocks gård stod delvis klart år 1524 och räknas till ett av stadens i särklass mest påkostade 1500-talsbyggnader. Tegelfasaden var ursprungligen målad i engelskt rött, med vitkalkade nischer och bemålade stendetaljer. Bjälklagen mellan byggnadens första och andra våning markeras av ett kalkstenslistverk, vilken ursprungligen varit utformat som en droppnäs och bär spår av bemålning. Listverken har således utgjort en del av husets

dekorativa element. Tegverket skiftar mellan vendiskt förband och munkförband. Båda typerna är vanligt förekommande i senmedeltida byggnader. Takteget var ursprungligen lagt med munk och nunne-tegel, den vanligaste typen av senmedeltida taktegel (Dalman, Erwö och Reinsnert 1993, s. 13, 17f; Eriksdotter, Gardelin och Sundnér 1996, s. 18, 25). Byggnaden är uppförd i en T-korsning med gaveln vänd ut mot huvudgatan. Huset är således exponerat ur flera siktlinjer. Genom denna placering har byggnaden och dess tillhörande arkitektoniska byggnadsdetaljer varit påtagligt närvarande i stadsbilden (Larsson 2006, s. 218).

Bodlängan består av tre separata lägenheter med gemensamma yttermurar. Längan konstaterades vara den sämst bevarade och mest förändrade delen vid tiden för restaureringen. Längan hade bland annat under 1800-talet försatts med ytterligare två våningsplan, och stora ingrepp hade gjorts i fasaden. Bodlängans otaliga förändringar ledde till stora osäkerheter i rekonstruktionsarbetet, dock kunde bodarnas respektive huvudentréer och källarnedgångar identifieras och sitter idag placerade på ursprunglig plats (Dalman, Erwö och Reinsnert 1993, s. 19ff). På grund av osäkerhetsmarginalen kommer längans exteriör inte beskrivas ytterligare.

Bostadshusets huvudentré låg ursprungligen i mitten av den norra gaveln. Den ursprungliga ingången har idag markerats med en insatt minnesplatta där dörren en gång satt (fig. 8). En murad trappkonstruktion med bislag på ömse sidor har sannolikt lett till det högt

uppsatta entrépartiet. På båda sidor om dörren ledde två öppningar till byggnadens källarvåning. Dessa utgörs idag av blyinfattade fönster (Dalman, Erwö och Reinsnert 1993, s. 13). Ett antal utsmykningsdetaljer finns bevarade längs bostadslängans norra gavel (idag ersatta med kopior). I trappgavels översta nisch är S:t Petri kyrkas skyddshelgon placerad. På fialerna, på var sida om helgonet förekommer två lejon. Det ena bär Jörgen Kocks bomärke och den andra Citze Cortsdatters vapensköld. Bomärket och vapenskölden anträffas även ovanför det fjärde loftets magasinlucka.

Fig. 8. *Bostadshusets* norra gavel, t.h.: *bodlängan*. Minnestavlan markerar platsen för byggnadsdelens ursprungliga entrédörr. Foto: förf. december 2016.

Ovanför magasinluckan på det tredje loftet finns en inskriptionstavla med året då byggnaden till fullo stod klar, år 1525, skrivet i romerska siffror. I Bostadshuset nordöstra hörn är en Mariastaty placerad (fig. 9). Dess existens och eventuella betydelse diskuteras i det sammanfattande kapitlet nedan. Mot Frans Suellsgatan finns fyra fönster som skiljer sig i både storlek och placering. Troligen är det den ursprungliga planlösningen som styr fönstrens utformning (Holmberg 1980, s. 67; Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 15f).

Administrationslängan pryds av en trappstegsgavel i söder. Anders Ulrik Isberg d.ä. noterar år 1876 att det i trappgavelns översta tinne förekommer en bild som tycks efterlikna Jonas som kastas till valfischen. Ytterligare dekorationsmålningar skall även ha prytt den södra trappgaveln. Uppgiften kan bekräftas med hjälp av ett fotografi som togs av gaveln samma år. Av allt att döma bör delar av den ursprungliga utsmyckningen finnas kvar i den del av gaveln som idag är hopbyggd med grannhuset i söder (Isberg 1876, s. 101; Holmberg 1980, s. 75; Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 23). Huvudentrén till administrationslängan gick ursprungligen via en dörr i byggnadens södra gavel. Mellan längans östra del och vidare söderut mot Stortorget finns spår av bodbebyggelse. Dagens huvudentré går via en ursprunglig källarnedgång i längans sydöstra hörn. Avsaknaden av fönster i längans nedervåning beror sannolikt på den inre planlösningens ursprungliga utformning. På gårdssidans södra gavel finns spår efter en privétanläggning (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 21ff).

Samtliga av gårdens tre byggnadsdelar var rustade med en källarvåning. Bostadshuset och bodlängans källarvåningar innehar korslagda tunnvalv i taken, medan administrationslängans källarvåning har kryssvalv slagna på stick. De tekniska skillnaderna mellan valven kan möjligen förklaras med att flera olika murarlag varit verksamma parallellt under byggnationen (Widerberg 1964, s. 142; Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 23f).

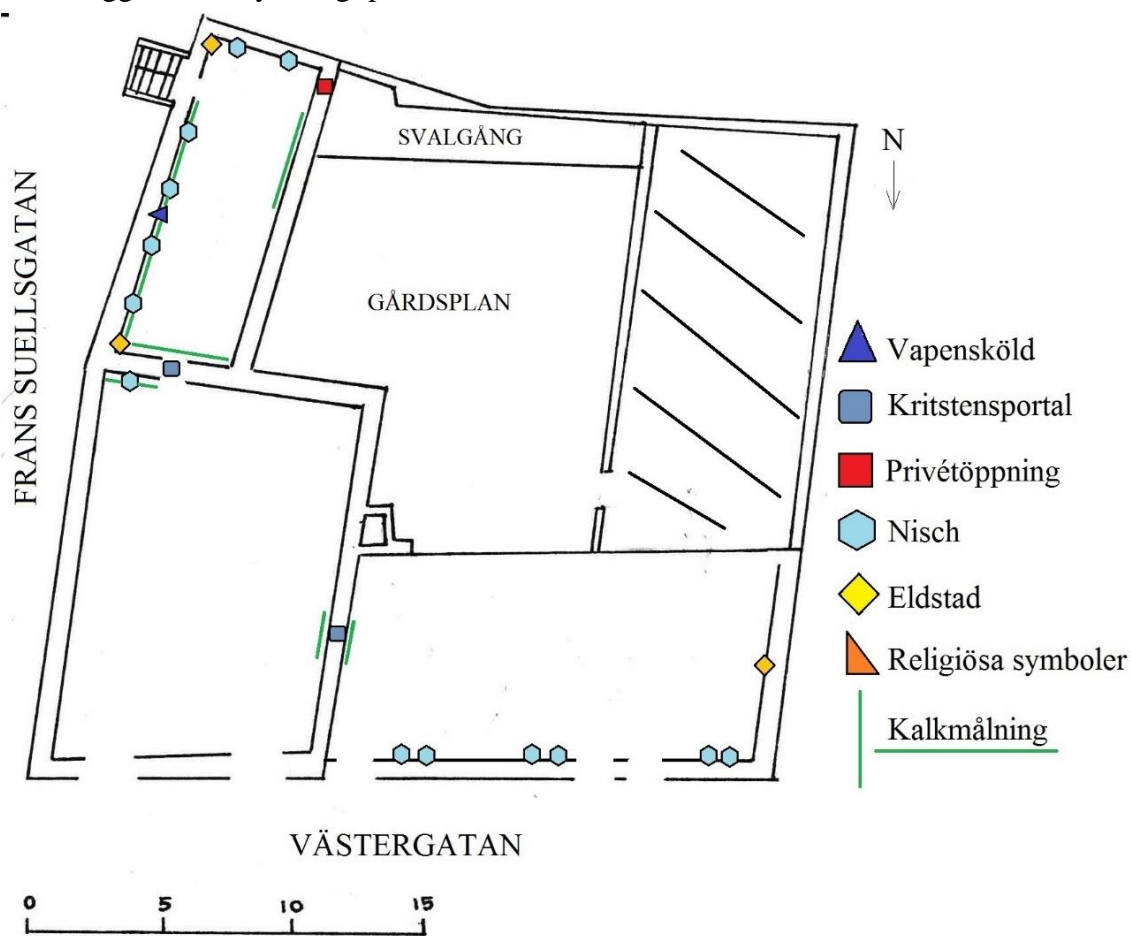
5.2.2 Planlösning och interiör

Byggnadens interiör och planlösning kommer beskrivas i husets första och andra våning med respektive byggnadsdel för sig. Interiör och byggnadsdetaljer beskrivs utifrån ett urval av komponenter som anses vara relevanta i samband med undersökningens syfte. På spridningskartorna, (fig. 10 och fig. 11), har de detaljer som tyder på – eller som kan förväntas av ett ”överklassens hem” markerats.

Fig. 9. *Jörgen Kocks hus: Mariastaty i bostadshusets nordöstra hörn. Korsningen Västergatan – Frans Suellsgatan. Foto: förf. november 2016.*

Den ursprungliga planlösningen är till stor del ännu okänd. De olika rummen kommer därför beskrivas utifrån den rumsindelning som byggnaden tilldelades under restaureringsarbetet, med undantag för bodlängans lägenheter. Här tas, på grund av osäkerhetsgraden, ingen hänsyn till dagens planlösning och analysen fokuseras på de originaldetaljer som kunnat fastslås.

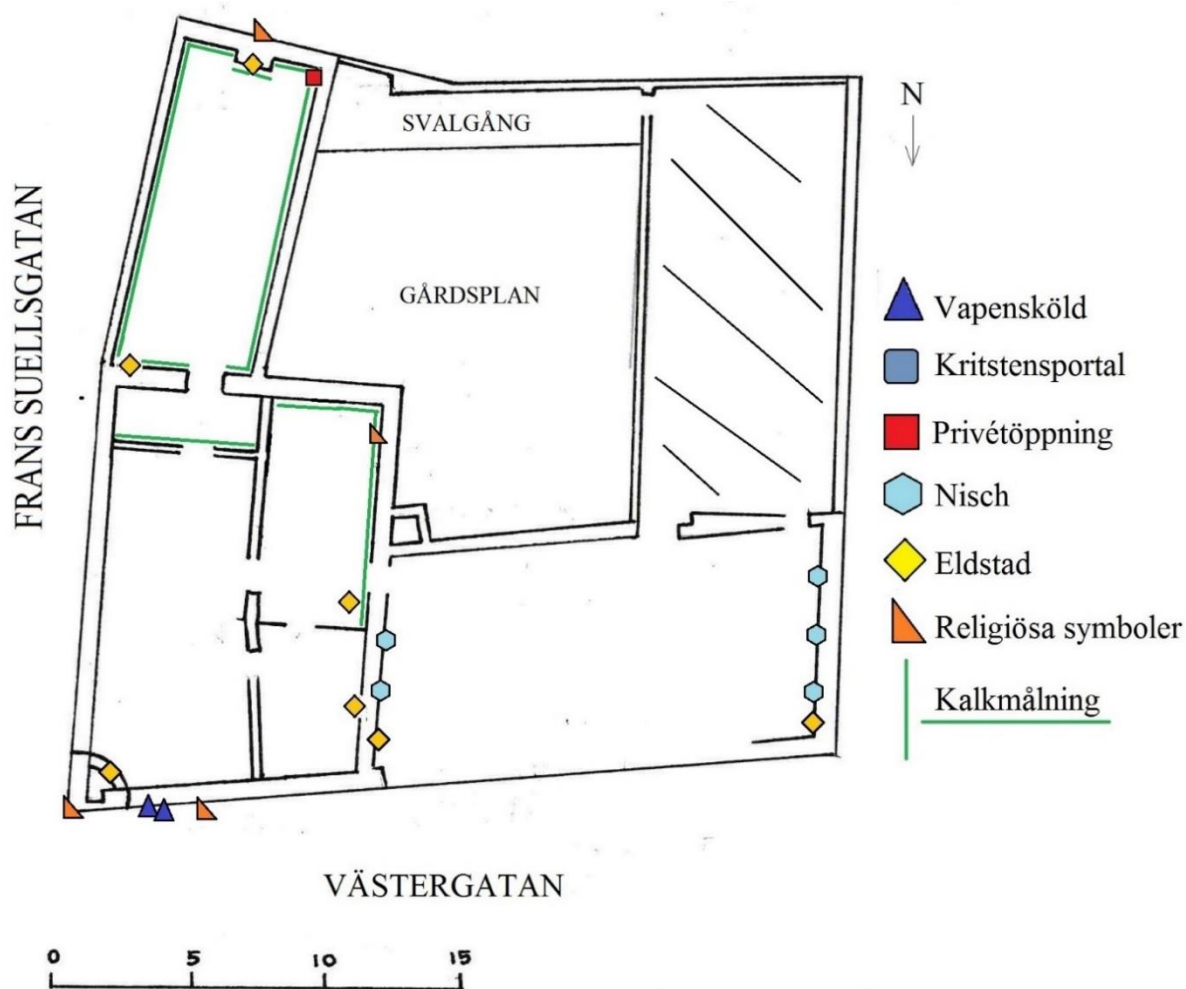
Bodlängans bottenvåning (fig. 10) gavs en helt ny rumsindelning vid restaurationen. Lägenheternas ursprungliga planlösning har inte gått att fastställa på grund av dess många ombyggnationer. Dock finns det spår av en öppen spis i längans västra gavel (Dalman, Erwö och Reinsert 1993, s. 28). *Bostadshusets* bottenvåning öppnades vid restaurationen upp till ett stort rum, idag benämnt som Frans Suells sal. De dörröppningar som leder till bodlängan och administrationslängan består av öppningar med huggna kritstensportaler. Den portal som leder till bodlängan bär tydliga spår av ursprunglig bemålning. Öster om den portal som leder till administrationslängan finns en nisch, vilken både i och i området kring, bär spår av äldre bemålning (Dalman, Erwö och Reinsert 1993, s. 31ff). *Administrationslängans* bottenvåning består idag av ett stort rum. Dörren i den västra väggens södra hörn ledde ursprungligen till privétanläggningen på gårdssidan, och leder idag till den svalgång som uppfördes vid restaureringen. Norr om privétöppningen finns tre stora fönster, varav de två nordligaste bär spår av ursprunglig bemålning i valvbågarna. Längs den norra gavelväggen finns spår av en figurativ dekorationsmålning med bilder föreställande exotiska växter och djur. Längs den östra väggen finns fyra högt placerade nischer.

Fig. 10. Jörgen Kocks hus, bottenvåning. Skiss: förf. i grova drag efter arkitekt Sture Kelfve, byggnadsnämnden i Malmö 1967 (Dalman, Erwö & Reinsert 1993, bilaga 3).

Övriga delar av väggen bär spår av ursprungliga kalkmålningar. Mellan de mittersta nischerna är Jörgen Kocks och Citze Kortsdatters vapensköldar porträtterade. I de södra och norra hörnen av den östra väggen finns spår efter rökgångar till öppna spisar. Inga av dessa rekonstruerades. Längs den södra väggen finns två utplacerade nischer, varav den västra ursprungligen användes som administrationslängans entrédörr (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 26f).

Den ursprungliga planlösningen för lägenheterna i *bodlängans* andra våning (fig. 11), har likt bottenvåningen, inte gått att fastställa, och respektive lägenhet gavs vid restaurationen en helt ny rumsindelning. I längans västra gavelvägg finns tre nischer och anfang till rökgång för en öppen spis. Längs den östra gavelväggen finns två nischer samt ett igenmurat parti som möjligen kan vara spår av en planerad men aldrig uppförd spis (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 28). *Bostadshusets* övervåning delades under restaureringen upp i fyra rum. Det sydvästra rummet har sannolikt använts som sovkammare och bär våningens bäst bevarade kalkmålningar. På delar av den södra och västra väggen finns spår av målningar i tidstypisk gråtonskulör (fig. 12) och längs den västra väggen finns spår av bibliska målningar samt anfang till en öppen spis. Spår av rökgång och anfang till öppna spisar finns även i övervåningens nordvästra och nordöstra rum. Den öppna spisen i det nordöstra rummet rekonstruerades.

Fig. 11. Jörgen Kocks hus, våning 2. Skiss: förf. i grova drag efter arkitekt Sture Kelfve: byggnadsnämnden i Malmö 1967 (Erwö & Reisnert 1993, bilaga 3).

Det rum som angränsar till administrationslängan bär tydliga spår av ursprunglig bemålning längs den norra väggen (Norn 1980, s. 94; Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 28ff).

Administrationslängans övervåning består idag av ett stort rum, där samtliga väggar bär spår av ursprunglig bemålning. Likt våningens bottenplan leder en dörr längs rummets västra vägg ut till privétanläggningen på gårdssidan. I rummets nordöstra hörn finns en rekonstruerad eldstad, och mot rummets södra gavelvägg (fig. 13) har en spisel rekonstruerats (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 31ff).

Fig. 12. *Sovkammare (?) i bostadslängans andra våning. Kalkmålningar i gråtonskulör. Foto: förf.december 2016.*

5.2.3 Sammanfattande diskussion & vidare tolkning

Jörgen Kocks sociala identitet är något som tydligt avspeglas i byggnadens fysiska utseende. De exteriöra dekorationsdetaljerna består av såväl en kristen ikonografi som av övriga symboler, vilka vittnar om de Kockska makarnas sociala och ekonomiska samhällsstatus. Både interiört och exteriört finns även exempel på dekorativa detaljer som påvisar en ”kontinental medvetenhet” i form av exotiska växter och djur. De exteriöra dekorativa elementen har varit välplacerade och synliga från både Västergatan, Frans Suellsgatan och Stortorget. Husets fysiska placering är sannolikt väl igenomtänkt då det placerats mitt i stadens merkantila och sociala centrum, nära omgivet av kyrkliga, rättsliga och kungliga institutioner.

Den Mariaskulptur som placerats mellan bostadshusets norra och östra gavel har lett till flertalet spekulationer och funderingar. Kock var en uttalat luthersk man, och en Mariaskulptur får säkerligen gemene man att dra tankarna åt en katolsk ikonografi (Tomner 1980, s. 48). Widerberg (1964) föreslår att statyn kan ha medföljt den gård som Kock köpte av Sorö kloster.

Fig. 13. Spår av ursprunglig kalkmålning och rekonstruerad spisel.

Administrationslängans södra gavelvägg. Foto: förf. december 2016

Klostrets bröder tillhörde cistercienserorden och Sorö vad helgat till jungfru Maria (Widerberg 1964, s. 146). Dock besvarar Widerbergs tolkning inte varför man i så fall valt att återanvända och inkorporera statyn i det Kockska huset. Byggnaden är uppfört med en sengotisk arkitektur med tydliga nederländska influenser. Snarlika exempel går att finna både i Nederländerna och i Kocks hemland Tyskland (Dalman, Erwö och Reisnert 1993, s. 7). Möjligen tillhör statyn ett äldre stilideal som legat till grund för inspiration av gårdens fysiska utseende? Mimmi Tegnér (1999) föreslår en ytterligare tolkning av

den Kockska madonnan. Tegnér menar att statyn bör ses som en protestantisk version av den katolska madonnan, dels på grund av att hon inte bär någon gloria. Jungfru Maria fortsatte nämligen att vara ett populärt motiv även efter reformationen. Dock med ett något annorlunda utseende än det vi ser hos den katolska madonnan. Madonnastatyerna stod för godhet och renhet, och inkorporerades ofta i överklassens byggnader för att ge huset beskydd (Tegnér 1999, s. 80ff). Efter ovanstående diskussion väljer jag att lägga fram en alternativ och/eller komplimenterande teori: Kock har medvetet valt att inkorporera madonnan för att uppvisa en allmän öppenhet med långväga kontakter. Kock var inte enbart stadens borgmästare utan även en framgångsrik handelsman med många mäktiga kontakter. Flertalet länder i södra Europa stod under reformationens år starkt vid sin katolska tro, och lät sig aldrig reformeras. Mariastatyn skulle således vara ett försök till, eller ett aktivt ståndstagande för att förstärka och knyta ytterligare kontakter genom Europa. Med andra ord, ett *strategiskt* medvetet val.

Exempel på dekorativa detaljer föreställande exotiska djur och växter finns längs bostadshusets norra gavel, och på kalkmålningar i administrationslängan. Liknande detaljer går även att se i samtliga av undersökningens analysobjekt och har troligen tillhört ett stilideal som medvetet följts med syfte att påvisa en berest och/eller beläst identitet. Något som i mångt kan användas för att gynna allmänhetens syn på en mäktig och högt stående person. Med upptäckandet av Asien och Amerika ökade intresset för exotiska arter inom växt -och djurriket. Arterna, vilka blev symboler för det vilda, det exotiska och det nya började så småningom hämtas hem till Europa. Många europeiska hov anlade enklare djurparker, och bilder av exotiska växter och djur blev populärt bland den europeiska överklassen (Baratay

och Hardouin-Fugier 2002, s. 10, s. 19).

Utifrån spridningskartan som gjorts över interiören, och i förhållande till den vetenskap som finns angående de olika byggnadsdelarnas ursprungliga funktioner kan man ana spår av olika *sociala konstruktioner* inuti det Kockska huset. Bodlängan är den del av gården som har den mest sparsamma dekoren, vilket troligen kan förklaras med de många ombyggnationer som utförts, men möjligen även med dess ursprungliga funktion som hyreslägenheter. De interiöra utsmyckningar som finns bevarade påvisar dock en relativt hög standard och de boende har sannolikt tillhört en tämligen hög samhällsklass. Längans dekorativa element kan dock inte jämföras med de i bostadshuset och administrationslängan. I bostadshuset finns spår av rikt påkostade dekorationsdetaljer och innehåller alla de förnödenheter som kan förväntas av en man av Kocks sociala och ekonomiska stånd. Administrationslängan är rikt påkostad i både botten – och övervåning. Något som kan förklaras med att byggnadsdelen använts för representation av Kocks företagsamma person och som festlokal för den tidigmoderna societeten. Att uppvisa ett påkostat inre kan öka förtroendet för ägarens sociala, ekonomiska och, i detta fall, företagsamma identitet. Alla de komponenter som kan förväntas av en högstatusbyggnad går således att påvisa i denna del av det Kockska huset.

Bostadens *placering* bör anses som ypperlig i förhållande till 1500-talsstadens viktiga och centrala platser. Att Kock även var en av initiativtagarna till anläggandet av det nya Stortorget, ett par meter från administrationslängans huvudentré bör inte ses som en slump (Tomner 1980, s. 61) Kock var, som tidigare nämnt en företagsam individ med mäktiga handelskontakter samt personliga relationer med kungamakten. Han bör därför ha dragit en stor fördel av att placera sin bostad längs den forna huvudgatan, stadens centrum, och sedan ett stenkast från det nyanlagda Stortorget. Inte minst med tanke på att man även utförde myntning och administration av Kocks företag i en egen del av byggnadskomplexet. Det Kockska husets fysiska placering ut mot stadens forna huvudgata bör således både komma av *praktiska* och *strategiska* skäl. Praktiska, i den mening att tillgängligheten till samtliga centrala och viktiga platser varit ett faktum. Något som kunnat gynna Kock både utifrån ett personligt och ur ett företagsamt plan. Placeringen av bostaden, i samband med dess fysiska utseende, bör även komma ur *strategiska* skäl med tanke på Kocks sociala ställning i staden, som myntmästare, handelsman och borgmästare. Genom att uppvisa ett rikt dekorerat tillika massivt byggnadskomplex visar man sig mäktig, inte minst ur ett ekonomiskt perspektiv. Bostadens placering på grund av *praktiska* och *strategiska* skäl kan således användas som en hypotetisk förklaringsmodell till dess fysiska placering i stadens centrum och längs dess forna huvudgata.

5.3 THOTTSKA HUSET

Precis i utkanten av den medeltida staden, ut mot Östergatan ligger det Thottska huset. Ett väldekorerat korsvirkeshus får 1550-talet, med långsidan placerat ut mot den östra delen av huvudgatan. Byggnaden benämns ofta som det äldst bevarade korsvirkeshuset i Malmö. År 1957 utfördes en partiell byggnadshistorisk undersökning, då det konstaterades att delar av husets ursprungliga träkonstruktion fanns bevarad under 1800-talets putsade fasad. Något som tidigare varit okänt (Frantzén 1981, s. 39; Salomonsson 1970, s. 107). Under 1960-talet planerade man att riva huset för att istället låta uppföra en fullständig rekonstruktion av gatufasaden. Vid byggnadsuppmätningen inför det planerade rivningsarbetet framkom dock att ytterligare delar av den ursprungliga timmerkonstruktionen fanns bevarad. Således, och delvis på grund av den nya upptäckten, togs beslutet att istället låta byggnaden genomgå ett omfattande restaureringsarbete. Urtag för snedstyvor, håll och stolpar i det bevarade fotträet

möjliggjorde för en trovärdig rekonstruktion av husets översta våning. I bottenvåningen fanns emellertid inget av husets yttre originaldelar kvar. Denna rekonstruerades därför som en direkt kopia av övervåningen (fig. 14) (Rosborn 1981, s. 32, 40).

Det Thottska huset dateras till år 1558 efter en relieftavla som placerats över huvudingången. Byggnaden nämns dock i arkivalier redan år 1536, vilket med stor sannolikhet tyder på att dess ägare, haft en äldre gård på platsen (Rosborn 1981, s. 20). Tage Otesen Thott var en politiskt aktiv adelsman, storman, och ägare av åtskilliga egendomar runtom i Danmark. Under de sista åren av sitt liv stod han bland annat som ägare till Grillestrup, Karleby, Svalöv och Rörums län (Salomonsson 1970, s. 114; Rosborn 1981, s. 29f). Thott gifte sig i början av 1540-talet med Else Holgersdatter Ulfstand. Ett äktenskap som varade fram till hans död år 1562. Då Else avled drygt tio år senare tycks det Thottska huset relativt omgående kommit ur släktens ägo (Salomonsson 1970, s. 116ff, Rosborn 1981, s. 30f).

Fig. 14. *Det Thottska husets västra fasad, ut mot Östergatan. Foto: förf. december 2016.*

5.3.1 Byggnadsbeskrivning

Då det Thottska huset är kraftigt ombyggt och restaurerat kommer analysen förlita sig på de iakttagelser som gjorts under restaurationsarbetet. Husets yttre kommer beskrivas med fokus på de detaljer som anses relevanta i samband med undersökningens syfte. På spridningskartan (fig. 15) har de interiöra detaljer som tyder på – eller som kan förväntas av ett ”överklassens hem” markerats.

Byggnadens långsidor har tolv fack med 130-135 centimeter mellan stolparna. De ursprungliga fönstren har med sannolikhet passats in mellan stolparna och löshulten. I den östra gavelns bottenvåning var den kvarvarande takbjälken försedd med hål för klineväggskäppar, något som kan tyda på att våningen ursprungligen haft klineväggfyllning

(Salomonsson 1970, s. 108ff). I det bevarade fotträet längs ovanvåningen fanns intappningsurtag för snedställda snedstyvor som tillsammans bildat kryss och formats som V. Fasaden tycks således varit symmetriskt uppbyggd. I korsvirkesarkitekturen tenderar ovanvåningens timra att upprepas i nedervåningen. Således bör även bottenvåningens fasad varit symmetriskt utformad. Längs gatufasadens takbjälke fanns inga spår av klineväggar. Man har därför utgått från att denne bör varit murad i tegel. Ovanför gatusidans huvudingång finns en ektavla med reliefskrift och texten: "Werbum domini manet in eternom 1558", i översättning: "Guds ord består förevigt". Jämte tavlan är Tage Thotts och Else Ulstands vapensköldar placerade. På undersidan av gatusidans bjälkände finns spår av hål för knektar, vilka bör varit en del av den ursprungliga fasadens dekorativa element (Salomonsson 1970, s. 107ff).

Man vet ännu inte med säkerhet huruvida det Thottska huset i ursprungligt skick haft tillhörande ekonomilokaler på gårdssidan. I en bouppteckning från 1735 nämns gårdssplanens bebyggelse. Det har då bland annat funnits en tillslutande länga i väster, samt ett tillhörande hus som möjligen använts som kök. Det går emellertid inte att avgöra huruvida dessa byggnader tillhört gårdens ursprungliga, eller om de tillkommit vid senare tillfälle (Salomonsson 1970, s. 116ff). Enligt Rosborn (1981) bör det emellertid ha funnits flertalet ekonomibyggnader på plats, däribland stallbebyggelse (Rosborn 1981, s. 16)

5.3.2 Planlösning och interiör

Trots hårda ingrepp i byggnadens ursprungliga timmerkonstruktion har man, med hjälp av urtag och märken i respektive våningsplans kvarvarande takbjälkar, till stor del kunnat fastställa dess ursprungliga rumsindelning (Salomonsson 1970, s. 112; Rosborn 1981, s. 42).

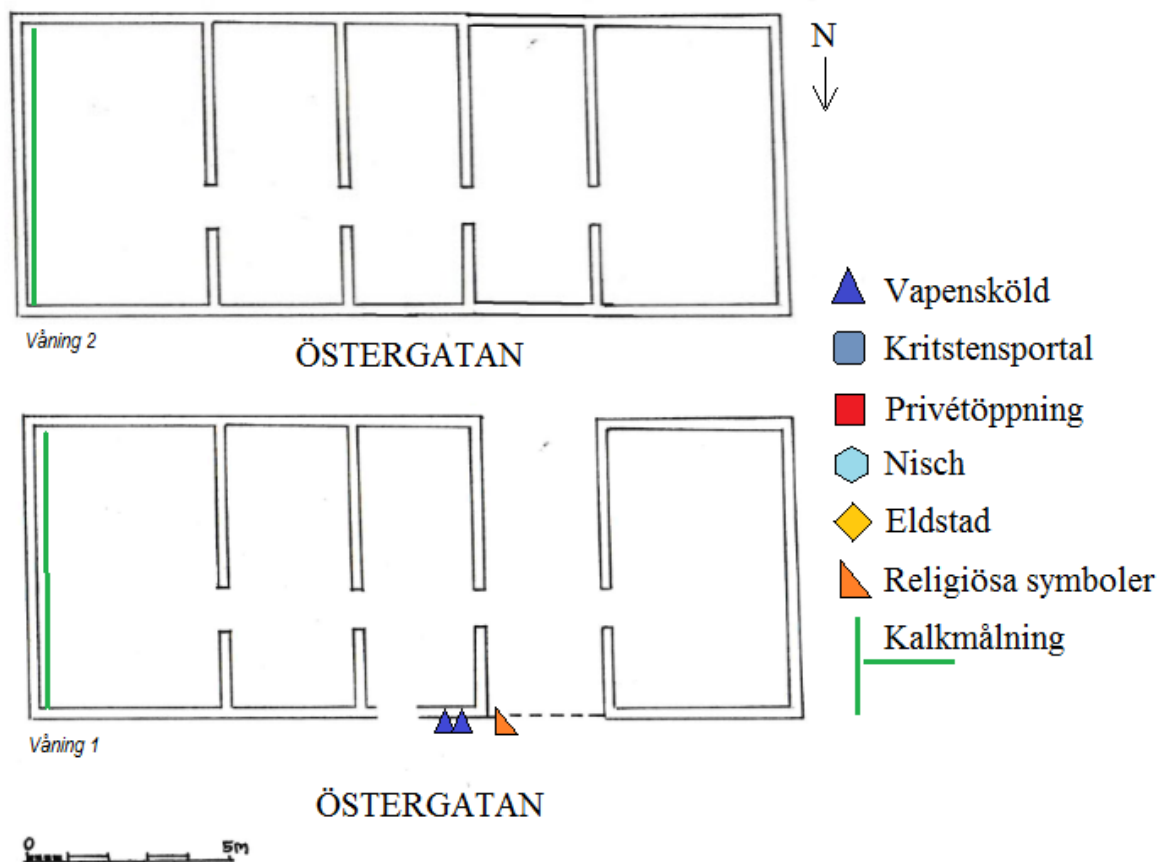

Fig. 15. Thottska huset, första och andra våningen. Skiss: förf. i grova drag efter Rosborn 1981, s. 43f.

Den östra delen i byggnadens bottenvåning bestod troligen av ett rum om tre fack. (Ett fack mäter här ungefär 0,75 meter.) Rummet har sannolikt använts som sovkammare. Längs den östra gavelväggen påträffades målningsrester i två skikt. Rester av bemålning återfanns även på takbjälkarna. Intill sovkammaren låg ett rum om två fack, vilket möjligen använts som dagligstuga. Väster om dagligstugan har det legat ytterligare två tvåfacksrum, alternativt ett fyrafacksrum. Rummen bildar tillsammans en lägenhet på cirka 56 kvm. Längst i väster fanns ytterligare ett rum á tre fack. Mellan lägenheten och trefacksrummet leder en tvärpassage från gatu – till gårdssida (Rosborn 1981, s. 42ff).

Rumsindelningen på ovanvåningen överensstämmer till stor del med den i bottenvåningen. Längst österut fanns ett trefacksrum med spår av dekorationsmålningar (fig. 16) i form av exotiska växter, blommor och djur i rött, gråblått, svart och guld. Målningarna har konserverats och dateras till 1500-talets senare hälft. Våningen har även, österifrån räknat, haft ytterligare fyra rum (Salomonsson 1970, s. 112f; Rosborn 1981, s. 74).

Fig. 16. Thottska huset, rester efter bevarad kalkmålning på andra våningen. Foto: förf. december 2016.

5.3.3 Sammanfattande diskussion och vidare tolkning

Trots att det Thottska huset genomgått många olika ombyggnationer och delvis idag är restaurerat utifrån relativt få originaldetaljer, kan man ana dess ursprungliga utseende och funktion. Målningrester, kontinentala influenser och kristna budskap på fasaden är sådant som bör betraktas som tydliga tecken på de boendes sociala status. Trots avsaknaden av värmekällor och privétanläggningar bör detta ha varit detaljer som ingått i husets ursprungliga inre förhållanden. I fallet med det Thottska huset gäller det således att vidare utforska de relativt få kvarvarande byggnadsdetaljerna. Jämfört med samtida danska korsvirkeshus skiljer sig fasaden på

det Thottska huset i utformning och karaktär. Harald Langberg (1955) menar att fasadens krysslagda snedstyvor och symmetriska uppbyggnad utan tvivel härstammar från Nordtyskland. Liknande exempel dyker först upp i Danmark under slutet av 1600-talet (Salomonsson 1970, s. 116; Langberg 1978, s. 135). Med andra ord lät Thott utforma sitt hus med tydliga kontinentala drag, vilket i sin tur kan anses som ett uttryck för en berest och/eller beläst identitet. Liknande företeelser kan även anas i förhållande till de ursprungliga kalkmålningarna på ovanvåningen. Målningarna föreställer bland annat påfåglar och kalkoner, vilka bör ha varit ytterst sällsynta i Norden under 1500-talets senare hälft (Rosborn 1981, s. 74).

Trots att det Thottska huset i Malmö är, och har varit en gedigen byggnad, är den svår att jämföra med övriga stadsgårdar från samma tid. Byggnaden har därför historiskt sett inte tolkats som ett permanent boende, utan som en tillfällig övernattningslägenhet eller en så

kallad sögningegård. En vanlig typ av tillfälligt boende i köpstäderna för dåtidens adel (Salomonsson 1970, s. 116ff, Rosborn 1981, s. 19, 30f). Det som har kunnat återskapas med en relativ säkerhet är byggnadens planlösning. Den ursprungliga planlösningen har dock lett till ytterligare frågetecken angående husets ursprungliga funktion. Rumsindelningen skiljer sig nämligen från övriga adelshus från samma tidsperiod. Ovanvåningen torde till exempel vid denna tid ha upptagits av en stor festvåning. Det faktum att familjen Thott var innehavare av flertalet gods strax utanför staden kan användas som en förklaringsmetod för det Thottska huset som ett tillfälligt boende eller sögningegård (Salomonsson 1970, s. 114). Möjligen har man nyttjat sina övriga godskomplex som plats för umgänge och representation och kanske fanns inte behovet för en festsal i huset i Malmö.

Utifrån de spridningskartor som gjorts över det Thottska huset går inga *sociala konstruktioner* att fastställa. Detta beror troligen på de många förändringar huset genomgått, men kan kanske även förklaras utifrån dess ursprungliga funktion. Om huset använts som en tillfällig bostad vid genomresa eller tillfälliga besök i staden kan dess interiöra planlösning ha utformats utifrån sådana preferenser. Byggnaden skall således primärt ha utnyttjats privat av familjen, medan affärsmässiga sammankomster och festligheter har genomförts i något av Thotts övriga byggnadskomplex utanför staden.

Det Thottska huset uppfördes i utkanten av den medeltida staden. I Lyder van Fredens skattelistor från 1517-1520 bekräftas det att många ansedda borgare varit bosatta i området kring Österport. Sven Rosborn menar att anhopningen av högt stående borgare kring stadens östra utfart tyder på att platsen varit en av de mest attraktiva i den dåtida staden (Rosborn 1981, s. 18). Närheten till hamn, stadskyrka och torg är ett faktum. S:t Petri kyrka nås, via Adelgatan, genom en promenad på drygt 400 meter. Med andra ord låg det Thottska huset välplacerat i förhållande till stadens mest attraktiva platser. Placering, byggnadsdetaljer och utsmyckning verkar tillsynes ha varit betydelsefullt trots att huset sannolikt inte använts som permanent boende.

Om byggnaden använts för tillfälliga statsbesök bör dess placering längs den forna huvudgatan till stor del kunna förklaras av *praktiska* skäl. Närheten till östertull blir även logisk med tanke på att man använt stadsgården som tillfälligt boende på resande fot. Genom Östertull ledde nämligen den dåtida landsvägen norrut i landskapet (Rosborn 2003, s. 76). Möjligen kan man även, genom att granska det Thottska husets fysiska utseende i förhållande till dess placering och Thotts sociala status, påstå att placeringen även till en viss mån kan tolkas som *strategisk*. Byggnadens exteriör och fysiska placering i förhållande till stadens centrala platser kan tolkas som ett uttryck för att uppvisa en adlig närvaro, makt och ekonomiska tillgångar. Det bör givetvis varit allmänt känt att gården inte använts som permanent boende. Det Thottska husets placering, på grund av både *praktiska* och *strategiska* skäl kan således användas som en hypotetisk förklaringsmodell till dess fysiska placering längs stadens forna huvudgata.

6. ANALYS

Samtliga av undersökningens analysobjekt är attraktivt placerade i förhållande till stadens centrala platser. Från var enskild byggnad kan stadskyrkan nås inom femhundra meter, likaså övriga vitala platser såsom torg, tingsplats och hamnområde. Således går det inte att fullständigt avgöra huruvida någon av byggnaderna är mer attraktivt placerad än den andra. Olika typer av anledningar till byggnadernas placeringar bör därför istället diskuteras utifrån individuella preferenser vid valet av positionering. En ökad förståelse för byggnadens

ursprungliga funktion och användningsområde i samband med de boendes bakgrundshistoria har därför möjliggjorts genom att närmare studera vardera byggnads enskilda utseende och dekorativa element. Något som i mångt utstrålar den boendes individuella val och tycken.

Samtliga byggnader visar tecken på en *kristen identitet*. Faktum är att protestantismen går att se avspglad i flera exempel av borgerlig renässansarkitektur i Malmö. En slående enkelhet representerar ofta anammandet av den protestantiska kyrkan, även bland samhällets allra mest förmögna medborgare. En slags tidigmodern jantelag, i mångt påverkat av kyrkan. Man ville troligen genom enkelheten utstråla en ödmjukhet gentemot Gud (Magnusson-Staaf & Reinsnert 1999, s. 40). Både det Rosenvingeska och det Thottska huset visar tydliga exempel på denna ”enkelhet”. Husen är estetiskt utformade i förhållande till fasadens fysiska utseende. De detaljer som utmärker sig är de centralt placerade relieftavlorna som både använts för att förmedla de boendes sociala status i samband med en uttryckt kristen identitet, medan husens insida visar något helt annat, med dekorativa kalkmålningar, eldstäder och privata privétingångar. Det Kockska huset förmedlar i stort, något helt annat än denna ödmjukhet och ”tidigmodert-kristna jantelag” mot Gud. Kocks hus utstrålar både kristenhet, makt och social status i en lika stor volym och exteriören överensstämmer i mångt och mycket med den idag kvarvarande interiören. Med en viss försiktighet kan man även påstå att delar av det Kockska husets exteriöra, dekorativa element mer påminner om en katolsk ikonografi. Med andra ord består undersökningens studieobjekt av tre överklassbyggnader som till stor del skiljer sig från varandra. Dock kan man skymta gemensamma ideal och beslut som möjligen kan förklaras med en slags ”överhetens utopi”, så som att exponera sin kristna och sociala identitet, byggnadernas placering utmed stadens huvudgata samt anammandet av dåtidens moderna stilideal.

Det Thottska huset har troligen använts som tillfälligt boende vid statsbesök eller som övernattningslägenhet vid genomresor. I kombination med husets många ombyggnationer, dess bevarandegrad och kraftiga restaurering har en stor del av dess ursprungliga dekorativa element gått förlorade, således även möjligheten för att närmare identifiera en *socialtopografisk* indelning av rummet. De spridningskartor som gjorts över Jörgen Kocks hus och det Rosenvingeska huset visar tvärtom en, mer eller mindre, tydlig skillnad mellan olika rum och byggnadsdelar. Troligen beror dessa skillnader delvis på de olika byggnadsmaterialen, tegel och sten jämfört med korsvirke, men även i kombination med husens ursprungliga funktioner. Det Kockska huset är ett tydligt uppdelat byggnadskomplex med avskilda delar som haft skilda funktioner, och det Rosenvingeska huset består av två identiska, men interiört något olika lägenheter. Det Thottska husets ursprungliga funktion är ännu delvis okänt vilket leder till en viss osäkerhetsgrad i tolkningsprocessen. Om man utgår ifrån att Thotts hus använts som tillfälligt boende kan detta förklara varför planlösning inte helt överensstämmer med liknande adels – och överklassbyggnader längs huvudgatan. Till analysobjektens olikheter hör även det faktum att det Kockska huset delvis använts som handels, verkstads – och administrationsverksamhet. Vi har således att göra med tre byggnader med skilda syften. En byggnad som använts för tillfälligt boende, ett permanent residens samt ett residens med en integrerad affärsverksamhet. Husens olika funktioner har i mångt påverkat dess fysiska utseende och även dess sociala betydelse i staden. Dock bör man i diskussionen därtill uppmärksamma den aktuella tidsperiodens stilideal, vilket också kan användas för en vidare förståelse för var byggnads enskilda utseende.

Under senmedeltiden var det vanligt att husen byggdes på smala och djupa tomter med gaveln vänd ut mot huvudgatan. De arkitektoniska elementen koncentrerades därav till gaveln mot gatusidan. Ett sådant exempel kan vi bland annat se på Jörgen Kocks norra gavel ut mot

gatsidan som pryds av såväl kristna -som maktsymboler. Möjligen kan det från början ha varit trängseln vid handelsstädernas huvudgator som fixerat den tidstypiska gavelhustypen, dock kom hustypen så småningom att bli ett täckande uttryck för gotikens stilkänsla (Sandblad 1949, s. 180ff; Thomasson 2004, s. 199). Till Jörgen Kocks gavelhus sluter sig bodlängan som även den är uppbyggd ur samma gotiska stiltyp med tre långsmala bodar med huvudingång ut mot gatan. Tomten var således planlagd i långsmala sektioner, trots att Kock var innehavande av en bred bit tomt. Jörgen Kocks hus är alltså inte uppfört som en senmedeltida *funktionstyp* utan snarare som en *stiltyp* (Sandblad 1949, s. 184). Det gavelvända huset representerar sålunda sengotiken, medan hus som är uppförda med långsidan ut mot gatan snarare är influerade av renässansens stilideal (Reisnert 1990, s. 93).

Trots att en knapp tioårsperiod skiljer Jörgen Kocks hus och det Rosenvingeska huset åt, är de båda uppförda utifrån olika stilideal. Då Jörgen Kocks hus, med sitt tidstypiska hörnhus och sin väldekorerade gavel representerar sengotiska stildrag representeras det Rosenvingeska huset utifrån en tydlig renässanskaraktär, med långsidan ut mot gatan och symmetriskt placerade fönsterrader som lett genomgående ljus till byggnadens inre (Bager 1971, s. 301, 310). Byggnadernas olikheter gällande dess fysiska utseenden kan således delvis förklaras utifrån tidstypiska stilideal. Klart är dock att de båda valt att utforma sina bostäder efter det gällande modet. Något som i sig kan användas som ett uttryck för stilkänsla, rikedom samt en världsvan karaktär. Den kronologiska aspekten är särskilt påtaglig gällande det Thottska korsvirkeshuset. Trots att det inte skiljer sig mer än 24 år mellan det Thottska -och det Rosenvingeska huset skiljer sig byggnadernas karaktär åt, i såväl byggnadsmaterial som stilideal. Detta kan förklaras genom en rad olika skeenden i stadens politiska och ekonomiska läge. Nedan följer en kort och delvis förenklad redogörelse över sten -och trähusens biografi under 1500-talet.

I Christian II:s stadslag från år 1522 utfärdades ett krav på stenus, eller åtminstone stenvägg ut mot gatan vid nybyggnationer i staden. De byggnader som utfördes med enklare tekniker fick istället uppföras på tomtens inre delar. Således skulle alla nybyggda hus i städerna tillsammans bidra till en enhetlig stadsbild (Sandblad 1949, s. 170). Trots detta vet vi att korsvirket vid denna tid var den dominerande bebyggelsen. Av dessa finns emellertid få hus bevarade. Delvis på grund av att stenus genom sitt byggnadsmaterial har en betydligt längre livstid, och delvis på grund av att stenus vid denna tid var den mer ståndsmässiga hustypen för de övre klasserna. Att bygga i sten var mer tidskrävande och krävde större ekonomiska resurser (Bager 1971, s. 325).

Under Christian III:s tid på 1530-talet minskade successivt stadens ekonomiska resurser. Trots detta uppförs enstaka borgarhus i tegel, däribland det Rosenvingeska huset. Dock uppfördes betydligt färre stenus än tidigare, och så småningom kom stadens byggnadskaraktär att ändras. Det senmedeltida borgerliga stenbyggandet ebbede efterhand ut och härvid uppstod en ny borgerlig byggnadsteknik i korsvirke. Under Fredrik den II:s tid, med start år 1559 kom emellertid nya ekonomiska möjligheter för stadens borgare. Dock lät även högkonjunkturens nya borgerskap uppföra korsvirkeshus i större utsträckning än grundmurade stenus (Sandblad 1949, s. 311, 314). Här talar vi alltså troligen om en *stiltyp*, snarare än om en *funktionstyp*.

Efter ovanstående utläggning kan vi således konstatera att det Thottska korsvirkeshuset högst troligen har tillhört det dåtida stilidealet. Möjligen har byggnaden alltså, till lika hög grad som de övriga två av analysobjekten representerat en högstatusbyggnad, trots sin något enklare byggnadsteknik. Så vad skiljer sig egentligen mellan det Thottska korsvirkeshuset och Kocks och Rosenvinges stora stenbyggnader? Likt Thott, tillhörde både Jörgen Kock och

Anne Pedersdatter adelsklassen, men var permanent boende i Malmö. Tage Otesen Thott kom från en anrik adelsfamilj och var född in i sin klasstillhörighet. Han var innehavare av en stor mängd ärvd mark och byggnadskomplex runtom i riket. I det stora verkar Thott innehaft en högre social ställning än de övriga två. Gemensamt för Anne Pedersdatter (Rosenvinge) och Jörgen Kock är att de senare i livet blev tilldelade adelstiteln. Jörgen Kock, år 1526, för de tjänster han gjort den danska kungen och Anne Pedersdatter via sin man, som tilldelades titeln av samma anledning. Således tillhör de båda en slags "ny-adel". Möjligen med andra behov och idéer angående hur en bäst förvaltar och fysiskt uttrycker sin nyvunna samhällsstatus. Anne Pedersdatter föddes in i överklassen som dotter till Helsingörs borgmästare, för att sedan erhålla titeln som adelsfru. Om Jörgen Kocks liv innan ankomsten till Malmö vet man ännu mycket lite. Däremot vet vi att Kock var en arbetsflitig och framgångsrik affärsman, som snabbt kom i besittning av stor makt i och hög status i staden, endast ett par år efter ankomsten. En slags tidigmodern super-entreprenör? Den övergripande skillnaden mellan byggnadernas olikheter bör kanske, utifrån ovanstående analys, sökas med hjälp av de boendes individuella intentioner, utifrån dess historiska bakgrund. Varför valde man egentligen att anlägga sin byggnad längs den dåvarande huvudgatan?

Det Kockska huset utstrålar makt, ekonomisk framgång, företagsamhet och social status. Kocks sociala position i staden i kombination med de, nästan propaganda-liknande dekorativa byggnadsdetaljerna på husets utsida leder således till en tolkning att Jörgen Kocks hus placerats längs huvudgatan på grund av både *praktiska* och *strategiska* skäl. Det Rosenvingeska huset förmedlar, via dess enkelt utformade utsida, en delvis annan bild av en överklassbyggnad. Genom Anne Pedersdatters bakgrund som en infödd överklasskvinna, sedermera adelsfru framkommer en annorlunda bild gällande valet av bostadens placering. Pedersdatter kommer till staden efter sin makes död. I Malmö fanns nära familj, och tillgång till en redan reformerad kyrka, vilket troligen, helt eller delvis, varit skäl till en flytt över sundet. Några strategiska skäl till val av bostadens placering går inte att utläsa utifrån analysmaterialet. Pedersdatter har troligen låtit uppföra sin bostad längs huvudgatan på grund av *tillgänglighet* och ur *praktiska* skäl. Närheten till stadens centrala platser i kombination med personliga skäl har troligen lett till valet att låta uppföra sin bostad längs stadens huvudgata. Det Thottska huset är, som tidigare nämnt, det mest svårtolkade av de tre analysobjekten. Dock kan man utifrån husets fysiska placering i kombination med en grundläggande vetenskap angående makarna Thotts sociala bakgrund, framföra en rimlig tolkning. Byggnaden ligger placerad längs Östergatan, nära den dåvarande stadsgränsen. Om man således utgår ifrån att byggnaden endast använts som tillfällig bostad är det sannolikt att valet av positionering till stor del kan ha berott på *tillgänglighet*, det vill säga, på grund av *praktiska* skäl. Troligen har man delvis valt att låta uppföra huset i öster, längs med huvudgatan för att utan problem kunna nå till och från sin bostad på resande fot, men även med *tillgänglighet* i förhållande till stadens centrala och platser. Ett *strategiskt* skäl kan även diskuteras gällande husets placering och allmänna existens. En ståtlig och stilistiskt tidstypisk korsvirkesgård med kontinentala influenser ut mot stadens huvudgata lär ha utstrålat en adlig närvaro och ekonomisk makt. Något som bör varit tilltalande och förtroendeingivande vid eventuella affärs – politiska – eller handelskontakter.

Både likheter och skillnader går med andra ord att utrona mellan samtliga av undersökningens studieobjekt. Gemensamma ideal som överensstämmer med de högre samhällsklassernas moderna och förväntade förnödenheter finns representerat. Dels på grund av ett rådande stilideal, men inte minst utifrån de boendes individuella bakgrunder och preferenser. Ett faktum som blir alltmer tydligt ju djupare i analysen man går. Möjligen är

analysmaterialet alltför snävt för att möjliggöra en fullständig slutsats i förhållande till de övre klassernas val av positionering som en kollektiv grupp.

7. AVSLUTNING

7.1 Sammanfattning

För att förstå en stads existens och fysiska utseende, måste man förstå dess historia. Äldre företeelser så som gatunät, gatunamn och allmänna platser har ofta tillkommit och utplacerats under stadens kronologiska utveckling. Genom att identifiera delar av dessa kan man möjligen utveckla sin förståelse för det som finns kvar idag. Byggnader bör i högsta grad ses som fysiska bevis på människors sociala och kulturella handlingar. De byggnader som finns idag, har påverkats av och fortsätter att utvecklas ur det som en gång varit.

Strax invid kusten, längs Malmös medeltida huvudgata lät stadens rikaste och mäktigaste invånare uppföra sina stora och påkostade bostäder. Nedanför bosatte sig handelsmän och hantverkare i mindre stenbodar. Med andra ord levde och verkade människor ur olika sociala tillhörigheter tätt inpå varandra. Flera av de övre klassernas byggnader har överlevt till idag, och gatan ligger fortfarande där den ligger, en allmän vetsyka, men varför ser husen ut som de gör, och framförallt: Varför valde man att anlägga sin bostad på just denna plats?

Uppsatsens utgångspunkt var att genom byggnadsarkeologiska iakttagelser, spridningsanalyser, historiska kartor -och källor angående de boendes sociala bakgrund, öka förståelsen för husens fysiska existens för att således finna svaret på varför man valt att bosätta sig längs stadens huvudgata. Analysmaterialet bestod av tre, slumpmässigt utvalda byggnader från 1500-talets Malmö. Till dessa framfördes tre hypotetiska motiv till de boendes val av placering längs den medeltida huvudgatan:

- Personer ur stadens ”övre” samhällsklasser har valt att placera sina bostäder längs stadens huvudgata på grund av *praktiska skäl*, det vill säga tillgänglighet till allmänna platser så som kyrka, torg och tingsplats.
- Personer ur stadens ”övre” samhällsklasser har valt att placera sina bostäder längs stadens huvudgata på grund av *strategiska skäl*, det vill säga att bibehålla kontroll över närliggande hamn och handelsplatser.
- Personer ur stadens ”övre” samhällsklasser har valt att placera sina bostäder längs stadens huvudgata med anledning av att skapa en *kollektiv gemenskap*. Genom att bosätta sig centralt och nära inpå personer ur andra samhällsklasser skapas en samhörighet i staden.

Analysen kom således att fokuseras på husen som en del av ett större perspektiv, som spelare eller aktörer i staden, och materialet ställdes följande frågor:

- Varför valde stadens rikaste och mäktigaste invånare att bosätta sig längs den dåvarande huvudgatan och kan man närma sig svaret på frågan genom att närmre studera de kvarstående byggnaderna i förhållande till bygg”herrens” bakgrund, husens placering och dess kvarvarande interiöra och exteriöra byggnadsdetaljer?

Hypoteserna användes som bakgrundsmallar till analysmaterialet. I respektive analysobjekts avslutande kapitel presenterades sedan den eller de hypoteser som bäst kunde tillämpas i tolkningen av byggnadens placering. Spridningsanalyser över sådant som kan förväntas av ett överklasshem så som värmekällor, kalkmålningar, privétanläggningar och dylikt användes för att undersöka huruvida sociala konstruktioner kunde avläsas inifrån huset sett. Denna metod

användes i syfte att fördjupa förståelsen för hur byggnaden ursprungligen använts.

Det Rosenvingeska huset från år 1534 ligger placerat med långsidan längs (dagens) Västergatan, med nära gångavstånd till samtliga av den dåtida stadens centrala platser, så som kyrkor, torg och tingsplats. Dess uppförare var Anne Pedersdatter Rosenvinge, dotter till Helsingörs borgmästare och änka till Mogens Jenssen, senare adlad Rosenvinge. Anledning till Pedersdatters flytt från hemstaden Helsingör till Malmö, kan ha berott på religiösa bevekelsegrunder samt en vilja att vara nära familjemedlemmar som redan var bosatta i staden. Byggnaden är placerad med långsidan ut mot huvudgatan och består av två identiska, rikt dekorerade spegelvända lägenheter. Skillnaden mellan de två kan ses i dekorativa utsmyckningar som till en högre grad finns representerade i den västra lägenheten. Denna har således kommit att tolkas som Pedersdatters egen bostad, medan den andra troligen använts till uthyrning. En kristen identitet finns tydligt representerad bland byggnadens dekorativa element och stämmer väl överens med Pedersdatters bakgrund som en djupt religiös och protestantisk kvinna. Husets exteriör är sparsamt utsmyckad, med en relieftavla ovanför den västra lägenhetens entrédörr. Interiören ger dock en helt annan bild av Pedersdatters sociala och ekonomiska status, med dekorativa element så som värmekällor, privétanläggning, nischer och kalkmålningar. Utifrån Anne Pedersdatters bakgrund, och i förhållande till vad det kvarstående huset representerar finns inga tecken på bostaden placerats längs huvudgatan på grund av strategiska eller kollektiva skäl. Troligen beror placeringen istället på *praktiska* och privata skäl, där närhet till familj och kyrka har spelat en betydande roll.

Jörgen Kocks hus från 1525 ligger placerat snett emot det Rosenvingeska huset ut mot Västergatan, Frans Suellsgatan, och Stortorget. Byggnaden är indelad i tre tydliga delar, som består av tre lägenheter till uthyrning, bostadshus och en administrativ länga som använts till Kocks affärsmässiga aktiviteter. Husets exteriör är rikt dekorerad och skiljer sig åt i jämförelse med det Rosenvingeska huset. De exteriöra detaljerna speglar såväl Kocks ekonomiska, sociala och kristna status. Kock var en framgångsrik affärsman, myntmästare och borgmästare i staden, vilket till viss del kan utläsas utifrån husets fysiska utseende. De förnödenheter som kan förväntas av ett ”överklassens hem”, så som dekorativa målningar, privétanläggning och eldstäder finns tydligt representerade i både bostadshuset och den administrativa längan. Att uppvisa ett välrepresenterat yttre och inre tycks varit av stor vikt gällande det Kockska huset. Valet av att placera huset längs den dåvarande huvudgatan tycks, i förhållande till analysresultatet kunna förklaras genom både *praktiska* och *strategiska* skäl. *Praktiska* i den mening att tillgängligheten till samtliga centrala delar av staden är ett faktum, något som bör ha gynnat Kock både utifrån ett personligt och ur ett företagsamt plan. Valet av placering bör även haft *strategiska* skäl med tanke på Kocks sociala ställning i staden, som myntmästare, framgångsrik handelsman och borgmästare.

I öster av 1500-talsstaden, i närhet till den dåvarande stadsgränsen och östertull ligger det Thottska korsvirkeshuset från 1558. Byggnaden har genomgått flertalet ombyggnationer och kraftiga restaureringar och var således det studieobjekt som ansågs mest svårtolkad av de tre. Med hjälp av de ovan presenterade analysmetoderna kunde trots allt något utläsas ur det som idag finns kvar. Huset uppfördes av Tage Otesen Thott och hans fru Else Ulfstand Thott. Thott var en infödd adelsman med stora resurser och byggnadskomplex runtom i det danska landskapet. Utifrån valet av byggnadsmaterial, ursprunglig planlösning och dekorativa element har det Thottska huset i Malmö tolkats som en tillfällig övernattningsbostad. Byggnaden har alltså i ett ursprungligt skede, troligen inte använts som ett permanent boende. Trots detta ligger det placerat i ett av stadens mest anrika kvarter. Detta faktum kan därför användas som grund för tolkningen av byggnadens placering. Trots att det Thottska huset

endast använts som tillfälligt boende är det stort och tillsynes rikt dekorerat. Dessutom ligger det placerat utmed huvudgatan, med flera av överklassens mest anrika medborgare som grannar. Anledningen till valet av placering bör därför tolkas som *strategisk*, för att uppvisa en adlig närvaro, makt och inte minst sina ekonomiska tillgångar. Huset ligger dessutom, som tidigare nämnt i nära anslutning till stadsgränsen och österport vilket troligen gynnat Thottarna, som använt bostaden när de passerat staden på resande fot. Om byggnaden använts för tillfälliga statsbesök bör dess placering längs den forna huvudgatan till stor del även kunna förklaras utifrån *praktiska* skäl.

7.2 Slutsats

Analysresultatet kan delvis användas för att besvara undersökningens frågeställning. Dock uppvisar slutsatsen en ofullständig bild av överklassens gemensamma val av bostädernas placering längs den medeltida huvudgatan. Resultatet av analysen visar på skilda och individuella anledningar och kan således inte tillämpas på överklassen som en kollektiv grupp. Utifrån undersökningens tre förslagna hypoteser kan man se en viss skillnad med respektive studieobjekts val av placering. Utifrån de boendes bakgrund, bostadens placering och kvarvarande byggnadsdetaljer var det möjligt att framföra följande tolkningar angående val av bostadens placering: det Rosenvingeska husets placering kan förklaras med hypotesen angående *praktiska* skäl, Jörgen Kocks hus placering utifrån *praktiska* och *strategiska* skäl och det Thottska huset utifrån *praktiska* och *strategiska* skäl. Hypoteserna användes för att begränsa och förenkla ett eventuellt resultat och kan därför ge en något förenklad bild till valet av placering.

Utifrån analysmaterialet kan således konstateras att: de boende i respektive byggnad troligen haft skilda anledningar till valet av att placera sin bostad längs den forna huvudgatan. Byggnadernas placeringar kan förklaras med såväl strategiska som praktiska skäl. Genom att använda sig av byggnadsarkeologiska metoder i samband med historiska kartor, spridningsanalyser och historiska källor är det möjligt att öka förståelsen för en byggnads fysiska existens och placering i staden. Undersökningens utvalda metoder har således gynnat den slutgiltiga tolkningsmöjligheten.

För att ytterligare utöka frågeställningen och som i ett vidare försök att komma till en slutsats angående överklassens positioneringsval som en kollektiv grupp bör man utöka antalet analysobjekt. Undersökningens studieobjekt valdes ut slumpmässigt, utan en djupare kunskap angående de boendes historiska bakgrund. Detta ledde till en objektiv analys, men i slutändan till ett resultat som inte kan presenteras för stadens övre klasser som en kollektiv grupp. För vidare forskning, med fokus på den kollektiva överklassen bör därför antalet analysobjekt utökas, eller delar av gatan avgränsas. Alternativt bör en större förkunskap för respektive byggnad och dess boende ligga till grund för en liknande undersökning. På så sätt kan grupperingar inom den övre borgarklassen avskiljas och identifieras i studiens första stadie, och således ligga till grund inför analysens uppbyggnad och i valet av studieobjekt. Likaså bör även överklassens byggnader sättas i förhållande till ”småfolkets” hem och hus. Genom att identifiera olika socialtopografiska skillnader längs stadens huvudgata kan förståelsen för enskilda klassers val av positionering komma att öka, och således även en vidare förståelse för stadens utseende idag.

Referenser

Litteratur

- Andersson, H. 1990. *Sjuttiosex medeltidsstäder: aspekter på stadsarkeologi och medeltida urbaniseringsprocess i Sverige och Finland*. Stockholm.
- Arcini, C., & Tagesson, G. 2005. Kroppen som materiell kultur – gravar och människor i Linköping genom 700 år. *Liunga Kaupinga: kulturhistoria och arkeologi i Linköpingsbygden*. (Red.) Kaliff, A., & Tagesson, G. Stockholm. 283-319.
- Anglert, M. 2006. Landskapets Malmö. *Liljan: om arkeologi i en del av Malmö*. (Red.) Larsson, S. Stockholm. 31-48.
- Bager, E. 1969. *Rosenvingeska huset*. Malmö.
- Bager, E. 1971. Malmös byggnadshistoria till 1820. *Malmö stads historia. D. 1*. (Red.) Bager, E., Bjurling, O., Salomonsson, B., & Tomner, L. Malmö. 255-290.
- Baratay, E., & Hardouin-Fugier, E. 2002. *Zoo: a history of zoological gardens in the west*. London.
- Blank, S. 1930. Hans Mikkelsen och Jörgen Kock: två mäktiga Malmöborgmästare efter reformationen. *En bok om Malmö*. (Red.) Davidsson, H. Malmö. 66-81.
- Dalman, E., Erwö, M., & Reisnert, A. 1993. *Jörgen Kocks gård, fastigheten Frans Suell 13: underlag för byggnadsminnesförklaring*. Malmö.
- Eriksdotter, G., Gardelin, G., & Sundnér, B. 1996. *Kompendium i byggnadsarkeologi*. Lund.
- Eriksdotter, G., & Gardelin, G. 1998. Institutioner och dokumentatörer: Malmö Museum. *Från byggnad till dokument*. (Red.) Eriksdotter, G., Gardelin, G., & Wallin, P. Lund. 30-34.
- Eriksdotter, G. 1998. Byggnadsarkeologiska synsätt. *Från byggnad till dokument*. (Red.) Eriksdotter, G., Gardelin, G., & Wallin, P. Lund. 67-128.
- Eriksdotter, G. 2005. *Bakom fasaderna. Byggnadsarkeologiska sätt att fånga tid, rum och bruk*. Lund.
- Frantzén, C-E. 1981. *På egen hand i gamla Malmö*. Sydsvenska dagbladet AB: Malmö..
- Holmberg, R. 1980. Byggnadsundersökningen av Jörgen Kocks gård. *Jörgen Kocks gård i Malmö*. (Red.) Andersson, H., & Rosborn, S. Malmö. 67-88.
- Isberg, A-U. 1876. *Anteckningar om Malmö stad*. Malmö.
- Langberg, H. 1978. *Danmarks bygningskultur: En historisk översigt /utg. med stötte af Grundejernes Hypothekforening i anledning af foreningens jubilaum 18 februari 1955*. Andra uppl. 1978. Aarhus.
- Larsson, S. 2006. Gestaltningen av några skånska städer. *Centraliteter: människor, strategier och landskap*. (Red.) Larsson, S. Lund. 168-292.
- Larsson, S., Reisnert, A., & Thomasson, J. 2006. Liljan: erfarenheter och reflektioner. *Liljan: om arkeologi i en del av Malmö*. (Red.) Larsson, S. Stockholm. 273-277.

- Lihammer, A. 2007. *Bortom riksbildningen: människor, landskap och makt i sydöstra Skandinavien*. Lund.
- Magnusson Staaf, M., & Reisnert, A. 1999. Aktörerna: renässansens Malmö. *Malmös möte med renässansen*. (Red.) Björklund, E., Magnusson Staaf, M., & Reisnert, A. Malmö. 28-51.
- Norn, O. 1980. *De maledede vægdekorationer i Jørgen Kocks gård*. Jørgen Kocks gård i Malmö. (Red.) Andersson, H., & Rosborn, S. Malmö. 89-102.
- Reisnert, A. 1990. Boende och byggande i 1500-talets Malmö. *Stad och människa mellan 80-tal och 90-tal: arton studier tillägnade Arne Källsbro*. (Red.) Brunberg, K., Johansson, B., & Göran, R. Malmö. 77-95.
- Reisnert, A. 1993. Rosenvingeska huset. *Rosenvingeska huset och Beijerska huset: fastigheten Jørgen Kock 3. Malmö: underlag för byggnadsminnesförklaring*. (Red.) Erwö, M., & Reisnert, A. Malmö. 8-27.
- Rosborn, S. 1981. *Glimtar från ett svunnet Malmö*. Malmö.
- Rosborn, S. 1984. *Malmö: den medeltida staden och dess omland. Medeltidsstaden 67*. Stockholm.
- Rosborn, S. 2003. *Historiska vingslag: med Sven Rosborn genom Malmös historia*. Malmö.
- Rosborn, S. 2016. *Det medeltida Malmö: Detektivarbeten under mer än ett sekel i en gammal stads historia*. Belgrad.
- Salomonsson, B. 1970. *Thottska huset: en byggnadshistorisk undersökning. Årsskrift: Malmö fornminnesförening 1970*. Malmö.
- Sandblad, N-G. 1949. *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658*. Lund.
- Svart Kristiansen, M. 2014. Proper living. Exploring Domestic Ideals in Medieval Denmark. *Dwellings, Identities and Homes: European Housing Culture from the Viking Age to the Renaissance*. (Red.) Giles, K., & Svart Kristiansen, M. Jutland Archaeological Society Publications Vol. 84. Højbjerg. 149-161.
- Tegnér, M. 1999. Jørgen Kocks Madonna. *Malmös möte med renässansen*. (Red.) Björklund, E., Magnusson Staaf, M., & Reisnert, A. Malmö. 80-82.
- Thomasson, J. 2004. A feudal way to gentrify?: the modern concept of gentrification versus changes in the social topography of a medieval and early modern town. *Current Swedish archaeology* 12. Stockholm. 187-210.
- Tomner, L. 1971. Malmö stads historia före 1500. De strödda dokumentens vittnesbörd: De äldsta beläggen. Övre och Nedre Malmö. *Malmö stads historia* D. 1. (Red.) Bager, E., Bjurling, O., Salomonsson, B., & Tomner, L. Malmö. 173-252.
- Tomner, L. 1980. Borgmästaren Jørgen Kock. *Jørgen Kocks gård i Malmö*. (Red.) Andersson, H., & Rosborn, S. Malmö. 43-66.
- Wallin, P. 1998. Byggnadsdokumentation och den antikvariska verksamheten. *Från byggnad till dokument*. (Red.) Eriksson, G., Gardelin, G., & Wallin, P. Lund. 35-66.

Widerberg, B. 1964. *Malmö*. Stockholm.

Wåhlin, H. 1926. *Malmö: svenska kulturorter*. 5. Stockholm

Elektroniska källor

Malmö stad, u.å. kulturmiljövård: byggnadsantikvarisk verksamhet.

<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Museer--utställningar/Malmö-Museer/Kulturmiljovård/Byggnadsantikvarisk-verksamhet.html> [2016-12-20].

Nationalencyklopedin, u.å. uppslagsverket.

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/stad> [2016-11-08].

Riksantikvarieämbetet, u.å. Fornsök, Malmö 20:1.

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html> [2016-11-15].

Figurer

Fig. 1. Google maps, u.å. Gamla staden: Malmö.

<https://www.google.se/maps/place/Gamla+Staden,+Malmö/@55.6053403,12.9960239,16z/data=!4m5!3m4!1s0x4653a3fe72db5951:0x90c2246ea23fc7!8m2!3d55.6051439!4d12.9980868> [2016-11-29].

Fig. 2. Google maps, u.å. Malmö.

<https://www.google.se/maps/place/Malmö/@55.6051682,12.9985519,16z/data=!4m5!3m4!1s0x4653a11136ef19ef:0xbadc68b2196607f6!8m2!3d55.5790534!4d13.0108705> [2016-12-01].